

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2011–2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Anna Dvořáková

Dezinformace v životě Ladislava Bittmana

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Pavel Verner

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2011-2014

BACHELOR THESIS

Anna Dvořáková

Disinformation in Ladislav Bittman's life

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Pavel Verner

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 7.3.2014

Anna Dvořáková.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala Dr. Lawrence M.Martin-Bittmanovi za poskytnuté materiály o jeho osobě, za rozhovory, pomoc při zpracování práce a za možnost strávit u něj doma čas naplněný nejen mluvením o dezinformacích. Dále bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce, Mgr. Pavlovi Vernerovi, za vedení mé bakalářské práce a odbornou pomoc při jejím zpracování.

Anotace

Bakalářská práce v teoretické části seznamuje se základními pojmy, jako jsou dezinformace a propaganda, dále popisuje život Ladislava Bittmana, jeho působení v rozvědky a následně ve Spojených státech, a také sankce, které byly reakcí na jeho odchod do exilu. V analytické části je rozebrán dokument o reportážích natočených v roce 1964 o šumavských jezerech a následných nálezech v Černém jezeře, a dále je provedena analýza článku z roku 1986 o působení Ladislava Bittmana na Bostonské univerzitě. Praktická část se zaměřuje na analýzu rozhovoru s Ladislavem Bittmanem a kvantitativní výzkum povědomí o jeho osobě v řadách studentů třetího ročníku na Univerzitě Jana Amose Komenského.

Klíčová slova

Agent, Bostonská univerzita, Černé jezero, československá rozvědky, dezinformace, Ladislav Bittman, Neptun, Palmer, propaganda

Annotation

In its theoretical section, this Bachelor Thesis introduces the basic concepts, such as disinformation and propaganda, and describes the life of Ladislav Bittman, his work in Czechoslovak Intelligence Service and subsequently his life in the United States, and the sanctions as a reaction to his departure to exile. The analytical part analyzes the document on reportages about Bohemian Forest lakes shot in 1964 and subsequent findings in the Black Lake. Furthermore, an analysis of the article from 1986 about the activities of Ladislav Bittman at the Boston University is included. The practical part is focused on the analysis of the live interview with Ladislav Bittman and on a quantitative research on awareness of his person among third-year students at the Jan Amos Comenius University.

Key words

Agent, Boston University, Back Lake, Czechoslovak Intelligence Service, disinformation, Ladislav Bittman, Neptun, Palmer, propaganda

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DEZINFORMACE	10
1.1 Definice dezinformace	10
1.2 Druhy dezinformací	11
1.2.1 Propagandistické dezinformace	11
1.2.2 Tajné operace	11
1.3 Dezinformace a propaganda	12
1.3.1 Dělení propagandy	13
1.3.2 Rozdíly a společné rysy dezinformace a propagandy	13
2 ŽIVOT LADISLAVA BITTMANA	15
2.1 Příklady dezinformačních akcí Ladislava Bittmana	16
2.1.1 Případ Anna	16
2.1.2 Akce „Neptun“	18
2.1.3 Operace „Palmer“	20
3 REAKCE ČESKOSLOVENSKÉ KOMUNISTICKÉ JUSTICE A ROZVĚDKY NA BITTMANŮV ÚTĚK A ČINNOST VE SPOJENÝCH STÁTECH	22
3.1 Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědčíka Ladislava Bittmana	22
3.2 Rozsudky jménem republiky	24
ANALYTICKÁ ČÁST	25
5 ANALÝZA TELEVIZNÍHO DOKUMENTU JEZERNÍ AFÉRA	25
6 ANALÝZA ČLÁNKU „BÝVALÝ ČESKÝ AGENT VYUČUJE, JAK ROZPOZNAT DEZINFORMACI“	28
PRAKTICKÁ ČÁST	31
7 VÝZKUMNÁ METODIKA	31
7.1 Výzkumný vzorek dotazníkového šetření	31
8 NESTRUKTUROVANÉ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY	33
8.1 Vstup Ladislava Bittmana do rozvědky a jeho počáteční působení v této sféře	33
8.2 Vstup do operativy	34
8.3 Převelení do Berlína	35
8.4 Návrat do Čech, operace „Neptun“ a „Palmer“	35
8.5 Odchod do Vídně a následná emigrace do USA	37
8.6 Počátky působení ve Spojených státech	38
8.7 Kariéra na akademické půdě	39

8.8	Aktuální postoj Ladislava Bittmana k dezinformaci	39
8.9	Vyhodnocení nestrukturovaných hloubkových rozhovorů	40
9	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	43
9.1	Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	45
10	DISKUZE.....	46
10.1	Diskuze k první hypotéze.....	46
10.2	Diskuze ke druhé hypotéze	46
10.3	Diskuze ke třetí hypotéze	47
10.4	Diskuze ke čtvrté hypotéze	47
	ZÁVĚR	49
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
	SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

S dezinformacemi se můžeme setkávat od nepaměti, jelikož lidské konflikty, války a snaha zmanipulovat nepřítele jsou staré, jako svět samotný. Když se podíváme například do biblického kontextu, nalezneme lest již v ráji, kdy Adam a Eva okusili zakázané ovoce ze stromu poznání. Hadovo chování, kdy přesvědčoval Evu k utrnutí jablka, si můžeme vyložit jako manipulaci. Had Evě lhal, řekl, že se jim nic nestane, i když věděl, že to tak není. Jednalo se tedy o klamavou informaci, která měla obelstít nepřítele čili dezinformaci.

Dá se říci, že počátek dezinformací měl ale daleko menší dopady, než jejich dnešní výskyt. Možná je to způsobeno rozvojem technologií, ale také lidské nenávisti. John Lennon zpívá ve své písni Imagine o představě všech lidí žijících v míru, ale poté dodává, že je jen snílek. Pravdou zůstává, že dnešní svět si bez neustálých konfliktů a lží nedokážeme představit. Všechny tyto negativní jevy se staly součástí našich životů a neustále nás ovlivňují. Proto je už ani tolik nevnímáme. Ale toto téma je stále aktuální, a dle jeho neustálého vyvíjení a posilování jeho postavení ve společnosti, aktuální být nepřestane.

Právě z důvodu aktuálnosti prakticky v každé době, i když pokaždé v jiných rozměrech, bylo zvoleno téma dezinformace. Nejznámějším dezinformátorem za historii naší země byl nepochybně Ladislav Bittman. Jeho akce „Neptun“ se stala jednou z nejkontroverznějších akcí komunistického režimu u nás. O jeho rodinných vazbách se literatura nezmiňuje, avšak jeho nevlastní otec měl bratra a ten měl dceru. Dcera se jmenuje Ludmila Sedláková a je autorčinou babičkou, čili autorce bylo umožněno setkat se přímo s Ladislavem Bittmanem, když za ním jela do Spojených států na základě předchozí e-mailové komunikace. Jako cíl práce byla zvolena portrétní studie, která postihne bouřlivý život Ladislava Bittmana, aktivního dezinformátora i analytika mezinárodních dezinformací.

K dosažení tohoto cíle bude provedena analýza dobového tisku a literatury, a následné shrnutí získaných poznatků v teoretické části této práce. Nejprve budou vymezeny základní pojmy, jako jsou dezinformace, její rozdělení, propaganda, dělení propagandy a společné znaky propagandy a dezinformace. Následující kapitola bude obsahovat detailní rozbor života Ladislava Bittmana a budou popsány nejdůležitější dezinformační akce československé rozvědky, kterých se zúčastnil. V poslední kapitole

teoretické části pak budou popsány důsledky, které vyvodila rozvědka a československá justice na základě jeho odchodu do Spojených států.

V analytické části dojde k rozebrání nejprve televizního dokumentu o reportážích Československé televize z roku 1964, které pojednávají o výzkumu v Černém a Čertově jezeře, na jejichž základě vznikla akce Neptun, a poté bude analyzován článek zveřejněný v amerických listech The Christian Science Monitor o působení Ladislava Bittmana na Bostonské univerzitě z doby, kdy zde zakládal dezinformační obor.

Praktická část bude obsahovat analýzu hloubkového nestrukturovaného rozhovoru s Ladislavem Bittmanem a vyhodnocení dotazníku o povědomí o Ladislavu Bittmanovi, který byl předložen studentům třetího ročníku UJAK oboru sociální a mediální komunikace. Poslední kapitolou praktické části bude diskuze k potvrzení nebo vyvrácení hypotéz.

Hypotézy pro tuto práci byly stanoveny takto:

Hypotéza č. 1: Československá rozvědka byla propojena s fakultou mezinárodních vztahů UK.

Hypotéza č. 2: Operace „Neptun“ nebyla předem plánovaná, ale přišla vhod rozvědce, která hledala záminku pro prodloužení lhůty o potrestání válčených zločinů.

Hypotéza č. 3: Ladislav Bittman na Bostonské univerzitě nechtěl přednášet o dezinformaci, protože si nechtěl připomínat svou minulost.

Hypotéza č. 4: Studenti UJAK, kteří v předmětu Propaganda a manipulace absolvovali výklad o operaci „Neptun“, mají o Ladislavu Bittmanovi nízké povědomí.

V závěru budou shrnuty získané poznatky a také zmíněny možnosti rozšíření této práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DEZINFORMACE

V úvodní kapitole této práce bude definován pojem dezinformace jako takový, dále budou uvedeny různé druhy dezinformace s ukázkami a závěr se bude týkat srovnání propagandy a dezinformace, jejich rozdílů a společných rysů.

1.1 Definice dezinformace

Z počátku kapitoly je na místě, aby byla definována informace. *„Informace by se dala formulovat z různého pohledu. Nejobecněji jako komunikační odraz světa. Informace je z pohledu informatika význam, který člověk přisuzuje datům. Nebo také „míra odstranění neurčitosti.“ Z hlediska novináře jde o sdělení o tom, co se stalo, děje nebo stane, formulované jako odpovědi na základní novinářské otázky (kdo, co, kdy, kde + proč a jak?)“* (Verner, 2011, s. 16)

Dezinformace, anglicky disinformation, je: *„Záměrně nepravdivá (falešná, lživá, nesprávná, zkreslená) informace sdělovaná s cílem uvést v omyl a ovlivnit příjemce tím, že ji bude považovat za pravdivou a důvěryhodnou. Rozlišují se dezinformace pasivní (zatajení, zadržetí, zpoždění informace) a aktivní (tvorba nepravdivé informace, modifikace původní informace či jejího kontextu.)“* (Kučerová, Helena, online, cit. 2014-02-01).

Podíváme-li se přímo do literatury Ladislava Bittmana (2000, s. 95), definici nalezneme tuto: *„Dezinformace je úmyslně zkreslená informace, kterou pachatel tajně vsune do informační soustavy oponenta s cílem oklamat ho a ovlivnit jeho hospodářské či vojenské akce.“*

Oba autoři se shodují na tom, že dezinformace klame a ovlivňuje posluchače tím, že se vydává za pravdivou informaci. Je záměrná, úmysl je základní podstatou pro její vytvoření a existenci.

„Některé dezinformace mají za úkol oklamat protivníka a přinutit ho k rychlé reakci, jiné jsou součástí dlouhodobých kampaní, které mají mít kumulativní vliv, a proto jejich ovoce dozrává teprve po relativně dlouhé době.“ (Bittman, 2000, s. 95)

Pavel Verner vymezuje pojem tímto způsobem: *„Dezinformace je úmyslně zkreslená nebo nepravdivá informace podsunutá protivníkovi, aby účelově změnila jeho*

jednání. Dezinformace představuje jeden z druhů klamání. Dalšími prvky neetického klamání je například lež, přetvářka či podvod. Dezinformaci lze rozlišovat na aktivní, která byla úmyslně vytvořena, případně pasivní, která vznikla utajením, zdržením nebo úpravou dat. Její užití je běžné v černé propagandě.“ (Verner, 2011, s. 16)

Dezinformace je tedy amorální tak, jako když se vydáváme za přítele a pak osobu za zády pomlouváme. Stejně tak se dá srovnat s pojistným podvodem. Je to něco, co by se z etického hlediska používat nemělo, ale i přes to je její výskyt masový.

1.2 Druhy dezinformací

Stejně, jako můžeme dělit informace, lze též rozdělit dezinformace. Autoři je dělí mnohými způsoby a podle různorodých hledisek, avšak pro tuto práci je podstatné rozdělení podle Bittmana.

1.2.1 Propagandistické dezinformace

Tento druh dezinformací se vyskytuje nejvíce ze všech. Jejich úkol je klamání a ovlivňování veřejného mínění. V podstatě se jedná o černou propagandu. *„Úspěch propagandistických dezinformací je přímo závislý na slabínách a omylech protivníkovi politiky a na předsudcích veřejného mínění“ (Bittman, 2000, s. 96).*

Příklad tohoto druhu dezinformace je období studené války, konkrétně komunistické protiamerické dezinformace v rozvojových zemích, kde byly pro tyto účely používány slabiny zahraniční politiky USA. (Bittman, 2000, s. 96)

1.2.2 Tajné operace

Bittman tajné operace vymezuje takto: *„Mají oklamat a ovlivnit protivníkův vládní aparát nebo jeho politickou, hospodářskou či vojenskou elitu.“ (Bittman, 2000, s. 96).* Oproti propagandistickým dezinformacím se naopak vyhýbají publicitě a médiím, kde k rozšíření dochází přes například dopis nebo agenta. (Bittman, 2000, s. 96)

V období po druhé světové válce byla odsouhlasena deportace přibližně tři milionů sudetských Němců z ČSR. V Československu jich poté zůstalo jen pár set tisíc, zbytek se usadil v západním Německu či sovětské okupační zóně. U nás Němci neměli jednoduchou situaci, stali se druhořadými občany s omezenými právy, což vedlo k jejich nespokojenosti. Roku 1965 se československá vláda odhodlala ke kroku

umožnit těmto občanům emigraci. Na základě tohoto rozhodnutí se na ministerstvu vnitra začaly objevovat tisíce žádostí, což bylo inspirací pro zpravodajskou dezinformační akci. Operace dostala název „Přesun“. Úkol operace byl zaměstnat úřady v západním Německu falešnými agenty, kteří byli vybráni mezi žadateli československou zpravodajskou službou pro aktivní opatření. Rozvědka byla přesvědčena, že se tito pseudoagenti přihlásí úřadům, a jelikož jich bylo tisíce, západoněmečtí úředníci měli mnoho práce. Tím se však také zakryla práce skutečných agentů, kteří měli volnou ruku ve své činnosti. Němci pak v roce 1968 přijali zákon, který cizím agentům, kteří se dobrovolně přihlásí, uděluje imunitu. Vše však skončilo neúspěchem Německa. Jednalo se do té doby o největší špionážní ofenzivu v poválečné historii. (Bittman, 2000, s. 97–98)

1.3 Dezinformace a propaganda

V této práci byl již několikrát zmíněn pojem propaganda, a proto je nutné jeho vymezení. Pavel Verner ji definuje takto: „*Propaganda (ideji) je cílevědomé šíření ideologických podnětů informativní, regulativní a stimulativní povahy, jehož cílem je dosažení jednání ve shodě s šířenou ideologií*“ (Verner, 2011, s. 17)

Bittman o propagandě píše: „*Termín „propaganda“ se poprvé vynořil v roce 1622, když papež Řehoř XV. ustavil orgán zvaný Congregation de Propaganda Fide, který měl za úkol upevňovat katolickou víru a bojovat proti protestantské reformační vlně. Termín byl postupně rozšiřován na činnost s propagací politických idejí a v anglo-americkém světě získal brzy pejorativní zabarvení.*“ (Bittman, 2000, s. 80)

Propaganda je na rozdíl od dezinformace vždy masová a využívá ke svému šíření různá média, od plakátů až po internet. V dnešní době hraje důležitou roli ve vnitřní i zahraniční politice, a to za účelem upevnění či získání moci. S propagandou se však setkáváme i v běžném životě, kdy jdeme do obchodu a koupíme si něco, co vlastně nepotřebujeme, a to jen proto, že to známe z reklamy. Další rozdíl mezi propagandou a dezinformací tkví v tom, že propaganda může být stavěna na pravdě, ale stále je stejně účinná. To je také jeden z důvodů, proč moderní propaganda je tak úspěšná, a to i přes to, že si ji lidé plně uvědomují. Dalším důvodem úspěchu propagandy je také rozporuplnost osob. Lidé mají určité názory, ale často se setkáváme s tím, že jednají přesně naopak. Z toho vyplývá, že lidská mysl je snadno ovlivnitelná, a tak pro autora

propagandy není těžké přimět někoho, aby si myslel to, co on sám chce. (Bittman, 2000, s. 81)

1.3.1 Dělení propagandy

Stejně, jako se dělí dezinformace, je možno rozdělit i propagandu, a to na bílou, černou a šedou.

„Bílou propagandu vytváří a rozšiřuje zdroj, který nezakrývá svou totožnost.“ (Bittman, 2000, s. 82) Příkladem bílé propagandy pak je například vysílání zahraničního rozhlasu. Týká se mnoha zemí, první však byl Sovětský svaz roku 1925. Následně na tento trend navázaly některé země západní Evropy, USA a Japonsko. V současné době je již běžné naladit si zahraniční stanici z většiny zemí. Objevuje se otázka, za jakým účelem se zahraniční vysílání provozuje. Odpověď potvrzuje definici propagandy: jde o ovlivnění myšlení posluchačů, jejich názorů a následného jednání k užitku dané země. (Bittman, 2000, s. 82–83)

Černou propagandu Bittman definuje takto: *„Černá propaganda čili propagandistická dezinformace má nejenom ovlivnit, ale také oklamat širokou veřejnost. Obvykle se vyrábí pod cizí vlajkou, neboť pachatel nechce odhalit svou tvář, aby falešný obsah neohrozil jeho veřejnou pověst.“* (Bittman, 2000, s. 83) Oproti bílé propagandě se tedy liší anonymitou propagandisty, kterým může být například zpravodajská služba či teroristická organizace. Šíří se podobným způsobem jako bílá. Příkladem takové propagandy je například období studené války, kdy se komunisté snažili pošpinit Spojené státy. (Bittman, 2000, s. 83–84)

„Šedá propaganda, jak titul naznačuje, je operací, která obsahuje prvky bílé i černé propagandy. Propagandistický zdroj může, ale nemusí být správně identifikován, ale pravdivost informací je vždy nejistá.“ (Bittman, 2000, s. 86) Mezi šedou propagandu lze pak zařadit například praktiky mnoha firem a organizací, které vědomě zkreslují výsledky výročních zpráv a nadhodnocují úspěchy ve finanční oblasti. (Bittman, 2000, s. 86)

1.3.2 Rozdíly a společné rysy dezinformace a propagandy

Největší rozdíl je možný zaznamenat mezi bílou propagandou a dezinformací, a to v tom, že bílá propaganda je legální, zatímco většina dezinformací nikoliv. Dále u bílé propagandy se autor neskrývá. *„Bílá propaganda se dá přirovnat k vojákov, který*

v uniformě a s puškou v ruce otevřeně hájí zájmy své země, zatímco dezinformace představuje teroristu, který někde na území protivníka tajně ukládá načasovanou bombu.“ (Bittman, 2000, s. 95)

Naopak nejbližší si je s dezinformací černá propaganda, která se většinou pohybuje mimo zákon a vždy zakrývá tvář skutečného autora.

2 ŽIVOT LADISLAVA BITTMANA

Ladislav Bittman se narodil roku 1931 v Praze. Přesné datum jeho narození není jasné, jelikož si ho změnil. Některé zdroje uvádí 12. leden, on sám však tvrdí, že se narodil 14. února. V Československu ukončil studium na gymnáziu v roce 1950 a začal studovat na Univerzitě Karlově, konkrétně mezinárodní vztahy. Na stejné vysoké škole poté studoval žurnalistiku do roku 1967.

Roku 1946 se stal členem Komunistické strany Československa. Již v roce 1953 absolvoval svou první diplomatickou misi v Koreji jako člen repatriční komise neutrálních států. Po svém návratu se stal členem rozvědky. Komplikace nastala v okamžiku, kdy se chtěl poprvé oženit. Jeho partnerka byla žena židovského původu, s čímž se rozvědka neztotožňovala a z počátku mu ve sňatku bránila. Po několika měsíčním apelování svolila, ovšem pod podmínkou, že Ladislav Bittman bude pracovat nikoliv v operativě, jako většina jeho kolegů, ale tři roky jako pracovník studijního odboru. Sídlem centrály rozvědky byly bývalé Masarykovy koleje. V analyticko-studijním oddělení, kde Ladislav Bittman působil, se vyhodnocovaly a třídily zprávy od agentů podle významu a důležitosti a sepisovala se denní zpráva ministři, prezidentovi a sovětským poradcům.

Po odpykání svého „trestu za svatbu“ získal Ladislav Bittman místo v operativě. Od té doby byl brán za pravoplatného agenta v nepřátelské cizině. Takový člověk nemohl pracovat v zahraničí jako pracovník ministerstva vnitra, proto musel mít nějaké fiktivní povolání. Nejčastěji bylo používáno obchodník, kulturní atašé, vedoucí střediska atd. Tomu se říkalo „legalizace“. Bittman působil v legalizaci jako pracovník ministerstva zahraničních věcí. Jeho místem působení se stal Berlín, kam odjel v roce 1961. Následovala berlínská krize a postavení berlínské zdi. Po této události přišla kubánské krize a další hrozba vzniku světové války. K ní ale nedošlo, a tak byl major Ladislav Bittman odvolán zpět do centrály a jmenován zástupcem náčelníka osmého odboru aktivních opatření, tedy odboru dezinformací.

V roce 1964 se zúčastnil asi nejznámější dezinformační akce v socialistickém Československu „Neptun“. Týkala se nacistických archivních dokumentů ukrytých v Černém jezeře na Šumavě.

Roku 1966 byl major Ladislav Bittman převelen na rakousko-německý odbor a legalizován jako tiskový tajemník na ambasádu do Vídně. Působil zde dva roky.

Po 14 letech strávených v rozvědce přišly události léta 1968. Ladislav Bittman po okupaci vystoupil v rakouské televizi a vyjádřil ke vstupu vojsk Varšavské smlouvy nesouhlas, čímž odkryl své politické názory a dostal se pod sledování KGB. Na počátku září se sledovací tým vzdálil od jeho bydliště ve Vídni. Ladislav Bittman se rozhodl opustit zemi i s manželkou přes německé hranice. Po příjezdu do Mnichova požádal americkou ambasádu o azyl ve Spojených státech. Na počátku listopadu 1968 odjeli manželé Bittmanovi za doprovodu CIA do Washingtonu, kde byli ubytováni v konspirační vile. Od té doby začaly mnohahodinové výslechy, takzvané vytěžování. Ty trvaly zhruba rok.

Československo se vyjádřilo k situaci rychle. V roce 1970 byl odsouzen poprvé, na sedm let, o rok později byl trest zvýšen na 15 let a nakonec v roce 1972 se rozhodlo o jeho odsouzení k trestu smrti. Právně a politicky byl rehabilitován v roce 1994.

V roce 1980 se na Ladislava Bittmana obrátil vedoucí novinářské katedry na Bostonské univerzitě, zda by byl ochoten přednášet o mezinárodních dezinformacích. Předmět, který přednášel, se jmenoval Dezinformace a tisk.

V Americe vystupuje pod jménem Lawrence Martin. Nyní již na Bostonské univerzitě neučí, žije v Rockportu a živí ho umění, konkrétně má pronajatou galerii, ve které vystavuje své obrazy a prodává je.

Za svůj život je autorem mnoha knih a publikací. Mezi nejznámější patří díla Špionážní oprátky, The KGB and Soviet Disinformation, Mezinárodní dezinformace či The Deception Game.

2.1 Příklady dezinformačních akcí Ladislava Bittmana

Ladislav Bittman se účastnil mnoha dezinformačních akcí za svého působení v rozvědce, a to jak v Československu, tak i v Berlíně a ve Vídni.

2.1.1 Případ Anna

Emil Peuker byl sudetský Němec, který po osvobození po druhé světové válce nabídl své služby novému systému. Po získání statusu antifašisty a spolupráci při odsunu sudetských Němců odešel do Mnichova. Ještě před válkou se dostal do konfliktu s policií kvůli finančním podvodům, což neuniklo rozvědce. Byla mu nabídnuta spolupráce, kterou bez váhání přijal. Po pár letech se stal velmi významným agentem.

Jelikož byl člen bavorské Sociálně demokratické strany, seznámil se s vlivnými politiky a tím získat přístup k důležitým informacím pro Prahu. Jeho úkolem byly dezinformační akce namířené hlavně proti sudetoněmeckému hnutí a bavorským pravicovým politikům. V té době byl terčem sledování politik dr. Walter Becher, který byl proslulý svým protičeskoslovenským a protikomunistickým postojem. Peuker předložil návrh, aby se rakouskému a německému tisku poslal falešný dokument, že Becher je homosexuál. Nápad byl s ochotou přijat, avšak přístup tisku k padělku byl nedůvěřivý. Němci v důsledku této události zahájili vyšetřování a v roce 1959 byl Peuker zatčen pro podezření ze špionáže. V Praze se začala situace aktivně řešit, jelikož bylo ohroženo několik dalších agentů, a to především ten nejcennější, operující pod jménem Anna. Na základě práce obhájce byl Peuker po pár měsících propuštěn z vazby, o několik dní poté se dostal do Československa. (Bittman, 1981, s. 44–46)

31. října 1960 se dostala do Prahy zpráva, že byl Alfred Frenzel alias Anna zadržen a doznal se. Frenzel, narozen roku 1899, byl vyučeným pekařem, ale několikrát změnil své zaměstnání. Jedním z nich byl pokus o obchodního cestujícího, byl však po čase zatčen za pašování drog. Válku prožil v Anglii v československé armádě jako kuchař. Po válce se vrátil na krátkou dobu do Československa a poté se odstěhoval do západního Německa. Vstoupil zde do Sociálně demokratické strany a stal se poslancem. Československá rozvědka byla rozhodnuta Frenzela naverbovat. Tímto úkolem byl pověřen Josef Hořka. Po určité době do Prahy přivezl Frenzelův písemný závazek, že bude pracovat jako tajný agent. Rozvědka tak dostala přístup k cenným dokumentům, jako například záznamům z porad SPD, charakteristikám jejich členů či detailním plánům západoněmeckého ministerstva obrany. Počátkem roku 1959 začal být Frenzel řízen přes ilegální síť, takzvanými ilegály. 30. října 1960 byl pozván do kanceláře ředitele senátu v západním Německu, kde mu byla položena otázka, zda je agentem československé zpravodajské služby. Přiznal se dobrovolně a byl zatčen. (Bittman, 1981, s. 47–52)

Praha se tímto případem okamžitě začala zabývat. Byla svolána schůze náčelníkem rozvědky Milerem. Padlo zde několik teorií, mezi nimi i ta, že Frenzel nikdy neměl být předán ilegálům. Kromě toho ale z jeho plynuly nacházely výhody, a to například, že západní Německo tehdy bylo šokováno, jak hluboko československá rozvědka pronikla. Nad Frenzelem byl vynesena patnáctiletý výjimečný trest, propuštěn

byl ale již po sedmi letech. Několik dní před vpádem sovětských vojsk do Československa zemřel. (Bittman, 1981, s. 52–55)

2.1.2 Akce „Neptun“

V květnu 1965 měla vypršet lhůta o potrestání válečných zločinů v Německé spolkové republice. V zájmu československé rozvědky bylo obnovení kampaně, ale hlavně posílení protiněmeckých nálad v západní Evropě. (Bittman, 1985, s. 93–94)

Šumavské lesy a okolí Čertova a Černého jezera byly v té době známé pověstmi a záhadami, a proto se o nich filmový štáb Zvědavé kamery Československé televize rozhodl natočit pořad. Bittman se měl stát jedním z potápěčů, kteří budou prozkoumávat jezera. V dubnu 1964 se vydal štáb televize na místo určení, aniž by mu bylo známo, že se v něm vyskytují členové rozvědky. Při prvním, zkušebním ponoru, Josef Mergl, jeden z potápěčů Československé televize, objevil na dně kovovou krabici, která pocházela z vojenského arzenálu z druhé světové války. Jak bylo následně zjištěno, jednalo se o výbušninu. V nadcházející době bylo nalezeno ještě několik podobných krabic. (Bittman, 1985, s. 93–95)

Ladislav Bittman působil jako zástupce náčelníka odboru aktivních opatření, který se zabýval dezinformacemi a černou propagandou. Hlavním cílem byly Spojené státy a Německá spolková republika. Právě na tomto odboru vznikl nápad akce „Neptun“ o diskreditaci západního Německa, který získal podporu u náčelníka 1. správy MV Josefa Housky, ministra vnitra Štrougala i sovětských poradců. Do několika beden měly být ukryty diskreditující nacistické dokumenty a bedny měly být následně umístěny na dno Černého jezera před ponorem potápěčů Československé televize. Při prohledávání československých archivů bylo však nalezeno pouze několik nepotřebných nacistických dokumentů. Následně přišel z Moskvy vzkaz od náčelníka sovětské dezinformační služby generála Agayantse, že pro tuto akci je připravováno mnoho originálních nacistických dokumentů. Bylo přislíbeno, že do Prahy dorazí během několika dnů, ale nestalo se tak. Když už nebylo možno čekat, rozhodl se odbor riskovat a hodit do jezera bedny s čistými papíry. Byly připraveny čtyři bedny zalité asfaltem, jejichž obsahem byly prázdné papíry. Bittman jako potápěč dostal za úkol bedny dopravit na dno. (Bittman, 1985, s. 95–97)

V červenci tohoto roku dostal štáb Zvědavé kamery povolení k pobytu u šumavských jezer. Celý tým, kterého byl součástí i Bittman, začal prozkoumávat okolí. Po osmi dnech se průzkumníci dostali pod hladinu Černého jezera. Jelikož Bittman věděl, kde se nastražené bedny ukrývají, navigoval potápěče Mergla k místu jejich výskytu. Po vytáhnutí první bedny na povrch bylo vyřknuto předem plánované podezření, že se opět jedná o výbušninu. Byli povoláni těžcí potápěči ministerstva vnitra doprovázeni pyrotechniky. 14. července 1964 vydala československá tisková kancelář tuto zprávu ministerstva vnitra: „*Československá televize natáčela ve dnech 26. 6 až 10. 7. 1964 v prostoru Železné Rudy na Šumavě dokumentární film o legendách Čertova a Černého jezera. Pražští sportovní potápěči prováděli přitom částečný průzkum dna obou jezer a narazili na značné množství trhavin a bedny neznámého obsahu. Po ohlášení nálezu útvaru Pohraniční stráže přijeli na místo potápěči ministerstva vnitra, kteří ve spolupráci se ženijní jednotkou Československé lidové armády předměty vyzdvihli. Trhavinové nálože z Čertova jezera pyrotechnici zneškodnili poblíže Železné Rudy. Bedny z Černého jezera byly odvezeny do Prahy. Po zevrubné technické prověrce bylo zjištěno, že bedny neobsahují výbušniny, a poté byly otevřeny. V bednách byly v izolačních vrstvách kovové krabice. Obsahují nacistické písemnosti z období 2. světové války. Písemnosti byly předány skupině expertů. Ministerstvo vnitra upozorňuje, že dosud uzavřený prostor Černého jezera je veřejnosti opět přístupný od soboty 18. července, od 8.00 hod. Koupání v Černém jezeře na rozdíl od Čertova jezera je zakázáno. Ministerstvo vnitra děkuje touto cestou našim občanům, kteří v uplynulých týdnech poskytli jeho orgánům cenné informace o možnostech různých úkrytů nacistických materiálů. Obrací se na veřejnost se žádostí o informace, které by mohly pomoci při odhalování dalších nacistických skrýší z posledních měsíců války na našem území. Veškeré informace je možné zasílat sekretariátu ministerstva vnitra.*“ (Bittman, 1985, s. 101–102)

Po dvou měsících Agayants dodržel slib a několik pytlů dokumentů dorazilo do Prahy. Na základě této skutečnosti byla svolána konference ohlášena ministrem vnitra Štrougaem. Účastnili se jí nejen českoslovenští novináři, ale také zahraniční tisk, zejména ze západního Německa. Štrougal na konferenci uvedl, že se jedná o historický nález, který obsahuje jak dokumenty o událostech, které již byly objasněny, ale také ty, jejichž existence byla předpokládána, ale dosud se nenalezly. Dále řekl, že byly

objevy i údaje týkající se agentů a konfidentů sicherheitsdienstu a gestapa, které ale v rámci bezpečnosti nelze momentálně zveřejnit. Po této konferenci převzala roli distributora těchto dokumentů Československá tisková kancelář pod kontrolou ministerstva vnitra. Vybrané spisy byly posílány do západoevropských zemí. Největší ohlas nález způsobil v západním Německu. Jeden z cílů operace byl splněn, a to, že byla prodloužena lhůta o potrestání válečných zločinů o pět let. Celé události se věnoval také francouzský a italský tisk, kterému byly poskytnuty vybrané dokumenty. Akce „Neptun“ byla úspěšná. (Bittman, 1985, s. 105–111)

2.1.3 Operace „Palmer“

Několik indonéských intelektuálů začalo roku 1964 tvrdit, že americké filmy mají na veřejnost amorální účinky. Byl ustanoven Akční výbor pro bojkot amerických filmů a vládě byla podána žádost o zákaz jejich rozvoje a distribuci. Začátkem léta 1964 se pražský dezinformační odbor rozhodl přispět do konfliktu svými prostředky. Cílem bylo zneprůjemnit Američanům, a to zejména CIA, pobyt v Indonésii. (Kolektiv autorů, 2009, s. 220)

Major Václav Louda přišel na to, jak situaci pojmout. V archivu si vyhledal svazek o Williamu Palmerovi, řediteli Společnosti amerických filmových importérů v Indonésii. Louda s pomocí Bittmana na základě dokumentů v archivu zpracoval kompilát, který říkal, že Palmer je agent CIA. 12. září 1964 se tento článek objevil v cejlonském listu The Ceylon Tribune. Zněl takto: *„Toto špionážní centrum používá Společnosti amerických filmových importérů jako krytí. Údajně tato organizace zastupuje 9 amerických filmových společností. Její měsíční příjem se pohybuje kolem 2 miliónů dolarů. Peníze jsou určeny k financování rekreačních politických stran a organizací, k podplácení politiků a vládních úředníků a k podvratné činnosti. William Palmer je ředitelem společnosti a hlavním americkým agentem v Indonésii.“* (Kolektiv autorů, 2009, s. 221–222)

V krátké době zpráva pronikla do Indonésie, a tím se rozrostla kampaň Akčního výboru pro bojkot amerických filmů. Indonéský tisk začal útočit nejen na americké filmy, ale i na USII (United States Information Agency) a americké diplomaty. Občané žádali prezidenta Sukurana o zatčení Palmera a jeho soud. Osud dalších Američanů žijících v Indonésii byl nejistý. (Kolektiv autorů, 2009, s. 223–225)

O události v Indonésii se začala zajímat i Moskva. Generál Agayants nakázal moskevskému zahraničnímu rozhlasu zapojit se do celé akce. 8. června 1965 mohli Indonésané slyšet ze svých přijímačů o různých pochybných praktikách Palmera, přičemž Sovětský svaz vyjádřil s rozhodnutím lidu a prezidenta souhlas. (Kolektiv autorů, 2009, s. 226–227)

K prezidentovi Sukarnovi se dostala v květnu zpráva, že Američané připravují jeho zavraždění. Tato zpráva byla také kompilátem československé rozvědky a na jejím vytvoření se podílel i Bittman. Důkazy o tomto plánu byly nalezeny v Palmerově rezidenci. Dostala se k němu přes pro něj důvěryhodný kanál, a to indonéskou zpravodajskou službu. Jeden z jejích členů byl československý agent. Veřejnost začala pro Palmera požadovat trest smrti a bylo proti němu zahájeno vyšetřování. Ovlivnění Sukarna bylo v této situaci již snadné, a tak mohla následovat třetí, vrcholná část operace. Byl vytvořen padělek dokumentu, v němž měla Malajsie připravovat za pomoci Velké Británie a USA invazi proti Indonésii. Tento dokument se dostal do rukou ministrovi zahraničních věcí Subandriovi. Američané a Britové sice vše popřeli, ale prezident Sukarna jim neuvěřil. Úspěch za tuto vyhrocenou protiamerickou situaci si připsala Komunistická strana Indonésie a začala připravovat puč, který byl naplánován na 30. září 1965. Bylo zavražděno šest indonéských generálů, ale proti pučistům se postavila armáda. Výsledek byl takový, že přes půl miliónu indonéských komunistů bylo popraveno. O akci „Palmer“ se už v rozvědce nemluvalo. (Kolektiv autorů, 2009, s. 227–230)

3 REAKCE ČESKOSLOVENSKÉ KOMUNISTICKÉ JUSTICE A ROZVĚDKY NA BITTMANŮV ÚTĚK A ČINNOST VE SPOJENÝCH STÁTECH

Na odchod Ladislava Bittmana do exilu přišla odpověď ze strany Československa. Jeho čin byl považován za zradu, a tudíž byla stanovena různá opatření, která se musela plnit. Ladislav Bittman poskytl pro tuto práci svůj osobní svazek z 1. správy MV, který získal s pomocí Ústavu pro studium totalitních režimů v roce 2009, ale nepřeje si jej zveřejňovat. K dispozici bylo dáno mnoho dokumentů, podle kterých je vidět, jaké byly postupy rozvědky a komunistické justice. V této kapitole bude shrnut obsah těchto spisů.

3.1 Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědky Ladislava Bittmana

28. února 1969 byl vydán dokument 1. správou ministerstva vnitra o Ladislavu Bittmanovi, viz příloha B1. Bylo v ní vše – od možných důvodů emigrace Bittmana, přes jeho pracovní a psychologický rozbor, až po možné hrozby a opatření.

Nejprve byl mapován jeho pohyb. Důkazy byly jasné a nevyvratitelné. Ladislav Bittman se pohyboval v NDR. Byl objeven záznam z přechodu rakouských hranic, a dále zde figurovaly nepotvrzené informace o jeho spatření s vysokými hodnostáři Spolkové republiky. Americký diplomat ve Vídni Noyis, který pracoval pro CIA, sdělil poté pracovníkům rozvědky, že CIA převzala Bittmana do svých „ochranných křídel“ a ukryla ho v Americe.

Na řadu přišla komise, která posuzovala jeho charakterové vlastnosti na základě služebních i stranických hodnocení, ale i na základě názorů jednotlivců, kteří ho znali. Podle komise je Ladislav Bittman vysoce inteligentní a vzdělaný člověk, který má dobré předpoklady pro práci v rozvědce. Zejména pak jeho organizační a kombinační schopnosti s velmi dobrou a vycvičenou pamětí mu předurčovaly úspěchy v práci. Téměř všeobecně je hodnocen jako člověk s komplexem méněcennosti, který u něho vznikl podle komise zřejmě již v mládí časnou ztrátou vlasů. Vedle tohoto komplexu pak vystupuje jeho snaha a touha po vyniknutí ve společnosti, v osobním životě a touha po úspěchu u žen. Komise se dále zmiňuje o jeho silném sexuálním založení a o jeho milostných dobrodružstvích. Dalším postřehem komise, které se objevuje v hodnocení,

je názor, že Bittman neuznával a podceňoval lidi bez vzdělání a s nižší inteligencí, avšak naproti tomu sám podléhal osobnostem, v nichž nekriticky spatřoval vůdčí schopnosti či funkční nebo duševní převahu.

Dále se zpráva zabývá znalostmi Bittmana, které mohou být hrozbou pro československou rozvědku. Bylo uznáno, že jeho znalosti jsou ohrožující a byla navržena různá opatření, která by snížila dopad jeho zrady. Jednalo se jak o znalost některých jmen figurujících v rozvědce, ale také o to, že se setkal s dešifráty zvláštní správy MV, a může si tak pamatovat klíče některých zahraničních složek či služeb, které se podařilo vyluštit.

Důvodů pro odchod Bittmana do emigrace je podle spisu několik. První je zmíněna jeho rozporuplnost, rozkolísanost a labilita v názorech na politické problémy a jeho ideová nepevnost. Byl údajně ovlivněn západním stylem života, kterému se snažil přizpůsobit a vyrovnat. Jako další důvod je uvedeno, že Bittman došel k názoru, že se mu v rozvědce nepodařilo uplatnit tak, jak očekával. Chtěl rozvědku několikrát opustit a věnovat se publicistické činnosti. Na základě toho začal k rozvědné práci zaujímat lhostejný postoj, nebyl jí bezvýhradně oddán a „nesrostl s ní“. Spis se zmiňuje i o jeho rodinných vazbách, především na děti a jeho druhou manželku Alici, která byla spíše západně založena, a tak, aby ho neopustila, ztotožnil se s ní. Každý z těchto údajných důvodů vedl k jeho rozhodnutí k emigraci.

Poslední část zprávy obsahuje návrhy opatření, které vyplývají ze souvislostí se zradou Bittmana. Jednalo se o opatření politického charakteru, kádrového charakteru a opatření na úseku pracovního režimu. Co se týče opatření politického charakteru, byla navržena prověrka celé rozvědky pod vedením vyšších stranických orgánů, která měla zjistit ideovou a třídní pevnost jejích pracovníků. Dále pak změna směrnic pro přijímání nových pracovníků československé rozvědky, kde bude zahrnut požadavek ideové a třídní pevnosti. Objevil se plán vypracování systému politicko-výchovné práce s důrazem na soustavné upevňování marxisticko-leninského názoru a třídního postoje u všech pracovníků rozvědky. Největší důraz se pak měl klást na pracovníky vysílané do kapitalistického zahraničí. Opatření kádrového charakteru mělo vypracovat dlouhodobou koncepci kádrové práce, do které měly být zahrnuty požadavky politického, všeobecného i odborného charakteru.

3.2 Rozsudky jménem republiky

Ladislav Bittman byl odsouzen celkem třikrát. První rozsudek byl vydán 9. července 1970 vojenským obvodovým soudem v Praze ve znění trestu odnětí svobody na sedm let nepodmíněně za trestný čin zběhnutí do ciziny, viz příloha B2. Jako odůvodnění bylo uvedeno, že na základě důkazů a výpovědí svědků se svévolně vzdalil do ciziny v úmyslu vyhnout se vojenské službě. Proti tomuto rozsudku podal jeho obhájce odvolání, které však bylo zamítnuto.

20. září 1971 bylo zahájeno trestní stíhání Ladislava Bittmana za trestný čin vyzvědačství, viz příloha B3. Bittman měl v květnu roku 1971 vyzradit státnímu orgánu USA skutečnosti, které ve zvláště důležitém zájmu republiky měly zůstat utajeny před nepovolanými osobami. Trest byl zvýšen na patnáct let nepodmíněně.

Poslední rozsudek, tedy rozsudek smrti, byl vydán 7. dubna 1972, viz příloha B4. Dále mělo dojít k propadnutí jeho majetku. Tentokrát rozhodl vyšší vojenský soud v Příbrami. Jako odůvodnění byl uveden krajně vysoký stupeň nebezpečnosti spáchaných činů pro společnost. Podle rozsudku spáchal všechny skutky, za které byl uznán vinným, záměrně a opakovaně, po zralé úvaze a z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení. Obhájce podal proti rozsudku znovu odvolání, které ale bylo opět zamítnuto.

ANALYTICKÁ ČÁST

Analytická část této práce zaměří na rozbor televizního dokumentu Jezerní aféra, který byl vytvořen v roce 2006 a je sestřihem dvou reportáží Československé televize z roku 1964 – Tajemství Čertova jezera a Archivy z jezera. Obě dvě reportáže byly vytvořeny štábem Zvědavé kamery. Dále bude analyzován článek, který vyšel roku 1986 v deníku The Christian Science Monitor a jeho název v češtině zní: „Bývalý český agent vyučuje, jak rozpoznat dezinformaci.“

5 ANALÝZA TELEVIZNÍHO DOKUMENTU JEZERNÍ AFÉRA

Dokument Jezerní aféra připravil v roce 2006 Vladimír Branislav, který byl také spoluautorem reportáží Tajemství Čertova jezera a Archivy z jezera. S nápadem natočit reportáž o šumavských jezerech přišel produkční pořadu Zvědavá kamera Jindřich Bernard. Tento pořad se tehdy ocitl v krizi – redaktorka Otta Bednářová natočila reportáž, která se dotkla komunistických funkcionářů, a jelikož to vyvolalo velké problémy, bylo nutné zvolit téma, které bude atraktivní, ale zároveň nenapadnutelné. O Čertově jezeře tehdy vyšel článek v deníku Lidová demokracie, který popisoval jeho konzervační schopnosti, které měly zachovávat utonuté v původním, neporušeném stavu. Podle pověstí se na dně jezera měli vyskytovat napoleoňští vojáci, dřevař s koňmi nebo hraběnka ve zlatém kočáře. Štáb Zvědavé kamery se tenkrát rozhodl tomuto tématu věnovat. (Branislav [dokumentární film], 2006)

Jindřich Bernard dostal za úkol vyřídit veškeré náležitosti s úřady a sestavit dohromady tým, který se k jezerům vydá. Měl známé mezi sportovními potápěči Svazarmu, mezi které patřil i Ladislav Bittman, jelikož potápění bylo jeho koníčkem. Při prvním průzkumu dna bylo nalezeno zhruba 15 kovových krabic, které obsahovaly výbušninu. Jak se později ukázalo, byly vhozeny do jezera nacisty na konci druhé světové války. To jen vyvolalo větší zvědavost štábu Zvědavé kamery, která měla v květnu roku 1964 začít v šumavské oblasti natáčet. Povolení od Hlavní správy Pohraniční stráže však dostali až v červenci, jelikož v květnu zde probíhalo vojenské cvičení. (Branislav [dokumentární film], 2006)

V červenci roku 1964 přijel štáb Zvědavé kamery do šumavské oblasti prohledávat jezera. První byla natočena reportáž o Čertově jezeře. Byli vyslechnuti

místní obyvatelé s jejich názory na pověry o jezeře, a následně detailně prohledáno dno za účasti kameramana. Kromě kamení a písku však potápěči nic nenašli. Štáb se následně rozdělil na dvě skupiny, druhá šla prozkoumávat dno Černého jezera. Zde bylo nalezeno pět beden vojenského typu zalitých asfaltem. Vypadaly, jako by na dně ležely přibližně dvacet let. Vše zaznamenala kamera. Na místo dorazili důstojníci ministerstva vnitra a od té doby se štáb Zvědavé kamery nemohl k bednám ani přiblížit. Tato skutečnost byla jeho členům divná, a proto začali být na pochybách o serióznosti celé akce. Navíc, jak později zjistili, po jejich odchodu jim byly prohledány stany. (Branislav [dokumentární film], 2006)

Bedny obsahující zatím prázdné papíry, vydávané za nacistické dokumenty, byly na nějakou dobu ukryty před štábem i veřejností. Rozvědka čekala na zásilku skutečných spisů z ruské KGB. Když dorazila, byla vydána tisková zpráva o celé situaci a svolána konference, kterou vedl ministr vnitra Štrougal. O tom, že jde o dezinformaci a podvrh však vědělo jen málo lidí. Ministr vnitra Štrougal, prezident Novotný, pár členů operativní části rozvědky a někteří sovětsí poradci. (Branislav [dokumentární film], 2006)

O pochybách štábu se dozvěděla rozvědka na základě udání jednoho z členů. Další den za nimi přijel major Borecký, vlastním jménem Stejskal. Hovořil se členy štábu o tom, že jejich pochybnosti jsou zbytečné, o tom, proč by mělo být nalezení beden zinscenované, když v případě, že by StB vlastnila dokumenty takového typu, jako byly nalezeny, by je mohla sama zveřejnit. Dále zmínil skutečnost, že Zvědavá kamera dostane na objevené dokumenty exkluzivní práva. Členové štábu na tuto nabídku přistoupili. (Branislav [dokumentární film], 2006)

Po nalezení dokumentů a zveřejnění tiskové zprávy z ministerstva vnitra začal štáb Zvědavé kamery natáčet druhou část reportáže zvanou Archivy z jezera. V reportáži se objevuje hlídač tunelu pod Špičákem, občan Železné rudy, Vladislav Rybka. Ten tvrdil, že těsně po válce za ním přišlo několik Američanů a Čechoslováků, kteří se ho ptali, zda neviděl nějaké Němce ukládat do této oblasti zboží či bedny. Poté, co jim negativně odpověděl, začali tunel prohledávat, ale nic nenašli. Původně prý hledali pět nebo šest beden s nacistickými spisy. K celé události se také vyjadřuje historik Dr. Antonín Šnejdárek: *„S největší pravděpodobností hledali archivní materiály buď z německé armády a německých nacistických úřadů a nebo, a v tomto případě je to*

zvlášt' dobře možné, hledali dokumentační materiály atomového výzkumu nacistického Německa, poněvadž jim bylo známo, že tyto materiály se nalézají v oblasti tzv. alpské pevnosti, jak Hitler tuto oblast označil. Železná Ruda patřila do předpolí této alpské pevnosti. Stále však chybí důležité materiály z druhé světové války. Chybí například materiály z sicherheitsdienstu, tj. útvar, který prakticky řídil politickou zpravodajskou službu, jak známo, dlouho byl šéfem tohoto útvaru sám Heydrich. A dále chybí materiály Abwehru, který měl za úkol sledovat odpůrce Hitlera.“ (Branislav [dokumentární film], 2006)

Následně reportáž Archivy z jezera ukazuje bedny zalité asfaltem a popisuje způsob jejich otevírání. Detailně zmiňuje veškeré metody při jejich zajišťování. Jednalo se ale o podvod, žádná takováto opatření nebyla nutná. Rozvědka i pracovníci ministerstva byli obeznámeni s obsahem. Štábu Zvědavé kamery byly předloženy lživé informace. Následují záběry na nalezené nacistické dokumenty. (Branislav [dokumentární film], 2006)

O pravosti nalezených nacistických spisů nelze pochybovat. Na kameru byly ukazovány dokumenty popisující přehled nákladních lodí odjíždějících z Itálie, které dovážely vzácné suroviny, jako kávu, alkohol, tropické ovoce atd., a staly se tak cílem nacistických námořních opatření. Dále zde byly záběry na spisy Abwehru a korespondenci mezi jejími členy a na korespondenci nejvyšších funkcionářů Třetí říše. Přesto se i v interpretaci obsahu dokumentů objevily lži. Jak v reportáži zmínil Dr. Antonín Šnejdárek, stále chybí materiály z sicherheitsdienstu. Ministr vnitra na tiskové konferenci, která byla jím a rozvědkou pečlivě připravována zmiňuje jejich nalezení v bednách. Ve skutečnosti ale takovéto dokumenty zásilka od KGB neobsahovala a v reportáži ani nejsou ukazované. A právě na základě této lži byla prodloužena lhůta pro potrestání válečných zločinů, jelikož tyto spisy údajně obsahovaly jména a veškeré údaje o většině členů gestapa. (Branislav [dokumentární film], 2006)

Západní Německo bylo po tomto nálezu považováno za pokračovatele nacistického Německa a velice se zkomplikovala jeho situace v západní Evropě. Západoněmečtí zpravodajové pak zastavili styky s mnohými agenty východní Evropy. Toto byly tři základní cíle operace „Neptun“ a všechny byly splněny. Proto o její úspěšnosti nelze pochybovat. (Branislav [dokumentární film], 2006)

6 ANALÝZA ČLÁNKU „BÝVALÝ ČESKÝ AGENT VYUČUJE, JAK ROZPOZNAT DEZINFORMACI“

Krátce po založení Bittmanova dezinformačního centra na Bostonské univerzitě vyšel článek s názvem: „Ex-špion otevírá školu podvodu.“ Tato zpráva vyvolala poprask hlavně mezi rodiči studentů, kteří článek pojali doslovně, čili si mysleli, že jejich děti se učí lhát a klamat. Na Bostonskou univerzitu se sneslo mnoho dotazů od vyděšených rodičů, ale i stížností, aby bylo centrum uzavřeno. Na základě tohoto článku byl pak otištěn jiný v deníku The Christian Science Monitor, který uvádí smysl dezinformačního centra na pravou míru. (Shierholz, 1986, s. 12)

Ladislav Bittman se svou minulostí z let 1954-68 netajil. Naopak se s její pomocí snažil otevřít studentům oči a naučit je, jak správně dezinformaci rozpoznat a jak se jí bránit. Hned v začátku článku definuje dezinformaci: „*Dezinformace je záměrná manipulace zprávy, která je tajně zařazena do komunikačního systému oponenta se záměrem klamat veřejnost nebo elitu, která vytváří rozhodnutí.*“¹ (Shierholz, 1986, s. 12) Po 10 letech jeho působení na Bostonské univerzitě byl požádán děkanem o možnost výuky dezinformace v tisku. Na základě této žádosti pak vzniklo dezinformační centrum a kurz Dezinformace a tisk. V článku je Bittman popisován jako komunistický špeh, bývalý zástupce velitele československých dezinformačních aktivit rozvědky, který emigroval krátce po československé okupaci. (Shierholz, 1986, s. 12)

„*Ať se nám to líbí, nebo ne, dezinformace tu je a také tu zůstane. To znamená, že si zaslouží pozornost akademiků, novinářů i vyšetřovatelů všech druhů. Musíme dobře zvážit: jaké jsou dezinformační kampaně našeho hlavního protivníka – zemí Sovětského bloku? Jaký mají dopad na názor světové veřejnosti a na názor Americké veřejnosti? A jaký mají vliv na elitu, která vytváří rozhodnutí?*“² a dále dodává: „*Přibližně 80 % dezinformací kolujících světem pochází z východní Evropy. Zbýlých 20 % pak vzniká mimo komunistický blok. Počet zemí, nekomunistických zemí, používajících dezinformaci jako nástroj zahraniční politiky, stále roste. To vyvolává těžké etické*

¹ Disinformation is the deliberate manipulation of a message that is secretly introduced into the communication system of the opponent – to deceive either the public or decisionmaking elite.

² Whether we like it or not, disinformation is here and is here to stay. And that means that it deserves attention by academicians, by journalists, by investigators of any kind. We need to evaluate very seriously: what are the disinformation campaigns by our major opponents – Soviet bloc countries? What is the impact on public opinion around the world and American public opinion? And what is the impact on the decisionmaking elite?

*otázky pro demokracii: Měli bychom nebo neměli užívat dezinformaci?*³“ (Shierholz, 1986, s. 12)

V předchozím odstavci Bittman zmiňuje zajímavou informaci – jednak, že největší nepřítel západu je Sovětský blok, ale také že 80 % všech dezinformací ve světě pochází právě ze zemí východní komunistické Evropy. Dezinformačně-dokumentační centrum pak mělo za úkol zkoumat dvě možné odpovědi výše položenou otázku o užívání či neužívání dezinformací, a to pomocí sestavování knihovny a video archivu určené pro žurnalisty a studenty. Tehdejší sbírka totiž pocházela většinou z osobních složek a videozáznamů Ladislava Bittmana. (Shierholz, 1986, s. 12)

Sám Bittman poté odpověděl na výše zmíněnou otázku: „*Myslím, že dezinformace může být skvělý nástroj, když víme jak ho správně použít.*“⁴ (Shierholz, 1986, s. 12) Zmínil, že dezinformace například za druhé světové války zachránila mnoho životů při odchýlení pozornosti Německa od následné invaze Spojenců. Logicky se zde objevuje otázka, co dělat v období míru. I tam má ale dezinformace podle Bittmana své místo. Jako příklad uvádí odrazování teroristických aktivit, a konkrétně její použití na Lybijského vůdce Muammara Quaddaího. (Shierholz, 1986, s. 12)

Důležitá věc, která se ve článku vyskytuje, je poznámka o tom, že demokratické země by ale neměly využívat dezinformaci ve svém vlastním tisku: „*Tisk je posel, ovšem použijeme-li náš vlastní tisk proti jiné zemi, neklameme pouze protivníka, ale i sami sebe. Zasahujeme tak vlastně do spontánního demokratického procesu, a to je nebezpečné, protože by to mohl být krok k diktatuře.*“⁵ (Shierholz, 1986, s. 12)

Dále je podle Bittmana podstatné rozlišení dezinformace od propagandy. Jak tvrdí, propaganda není nutně založena na lživých informacích, právě naopak, propagandisté se snaží užívat pravdivé informace pro dosažení jejich cílů. A také má snadno identifikovatelný zdroj. (Shierholz, 1986, s. 12)

Po vydání tohoto článku zmizela vlna nevole rodičů, vše bylo uvedeno na pravou míru a dezinformační centrum mohlo dál fungovat ve své práci, a to v učení

³ About 80 percent of the disinformation circulating around the world today originates in Eastern Europe, and about 20 percent outsider the communist bloc. There is the growing number of countries – noncommunis countries – using disinformation as a tool of foreign policy. This raises ethical questions for democracies: Should we or souldnt't we use disinformation?

⁴ I think that disinformation can be a very useful tool, if we know how to use it properly.

⁵ The press is the messenger. However, if we use our own press against another country at the same time we are deceiving not only the opponent, but ourselves. We are actually intervening into our spontaneous democratic process, and that is potentially dangerous because it could be a step toward authoritarianism.

budoucích novinářů k rozpoznání dezinformace. Tento kurz vychoval do této chvíle, i když zde Bittman již nepůsobí, mnoho výtečných žurnalistů i držitelů Pulitzerovy ceny za investigativní žurnalistiku.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 VÝZKUMNÁ METODIKA

V první části této kapitoly byla použita metoda kvalitativní analýzy, a to konkrétně v podobě hloubkových rozhovorů. Hloubkové rozhovory byly vedeny nestrukturovanou formou vzhledem k osobnosti respondenta, kterým byl Ladislav Bittman, a to z důvodu případné možnosti okamžitého navázání nového dotazu na obdrženou zajímavou informaci. Rozhovory byly prováděny tváří v tvář. Tato forma rozhovorů byla také zvolena z důvodu možnosti hlouběji proniknout do postojů a motivů respondenta.

Byla stanovena tato témata:

1. Vstup Ladislava Bittmana do rozvědky a jeho počáteční působení v této sféře
2. Vstup do operativy
3. Převelení do Berlína
4. Návrat do Čech, operace „Neptun“ a „Palmer“
5. Odchod do Vídně a následná emigrace do USA
6. Počátky působení ve Spojených státech
7. Kariéra na akademické půdě
8. Aktuální postoj Ladislava Bittmana k dezinformaci

V druhé části byla použita metoda kvantitativní analýzy v podobě dotazníkového šetření, které bylo umístěno na stránkách www.surveymonkey.com. Byly použity otevřené a uzavřené otázky. K šíření dotazníku byla použita sociální síť Facebook, konkrétně byl umístěn v otevřené skupině pro všechny studenty UJAK, kde bylo zmíněno zaměření dotazníku, a dále byl dotazník rozeslán pomocí Facebooku jednotlivým zástupcům studentů daného výzkumného vzorku, aby zveřejnili dotazníkové šetření na svých soukromých stránkách jednotlivých skupin této sociální sítě. Dotazníkové šetření probíhalo deset dní a zodpovědělo ho 64 respondentů.

Dotazník obsahuje celkem devět otázek, z nichž se první čtyři otázky týkaly všech dotazovaných.

7.1 Výzkumný vzorek dotazníkového šetření

Respondenti byli zvoleni vzhledem ke stanovené hypotéze č. 4, dotazníkové šetření se tedy týkalo pouze studentů třetího ročníků oboru sociální a mediální

komunikace, kteří ve druhém ročníku absolvovali předmět Propaganda a manipulace vedený Mgr. Pavlem Vernerem.

Dotazník byl pomocí sociální sítě Facebook k dispozici stanoveným respondentům z denního i kombinovaného studia.

8 NESTRUKTUROVANÉ HLOUBKOVÉ ROZHOVORY

Nestrukturované hloubkové rozhovory neobsahují žádnou osnovu pro diskuzi okruhů problémů, proto byla stanovena jen témata, která se dotýkala problematiky života Ladislava Bittmana a rozhovory s ním byly vedeny volně, avšak s ohledem na posloupnost různých životních fází respondenta.

8.1 Vstup Ladislava Bittmana do rozvědky a jeho počáteční působení v této sféře

První otázka týkající se vstupu Ladislava Bittmana do rozvědky, ukazuje propracovanost československé rozvědky již v počátku šedesátých let. Tehdy byl jako student Karlovy univerzity, konkrétně fakulty mezinárodních vztahů UK, povolán na pohovor sekretariátem ÚV KSČ, od kterého nevěděl, co očekávat. *„Když jsem se dostavil na místo, seděli za velkým stolem tři soudruzi. Výslech trval pár hodin a naprosto mě zmátl. Vůbec totiž nesouvisel s mým studiem. Naopak, kladli mi velmi důvěrné otázky a bylo zřejmé, že o mně věděli prakticky všechno, a to včetně velmi intimních záležitostí z mého soukromého života. O všem byli informováni.“* (LB) Následně bylo Ladislavu Bittmanovi sděleno, že se strana rozhodla o jeho dalším působení v rozvědce, což nečekal, protože v té době nevěděl, že Československo rozvědku vůbec má.

Domněnku, že studovaný obor Ladislava Bittmana nesouvisel s rozvědkou, respondent negoval. Fakulta mezinárodních vztahů Univerzity Karlovy měla za úkol produkovat nové špiony. *„Ze zhruba 46 studentů, kteří úspěšně absolvovali se mnou, se jich okolo 40 stalo špiony.“* (LB)

Jako další následovala otázka dotazující se na důvod vstupu Ladislava Bittmana do KSČ. Tentokrát bude citována celá odpověď respondenta: *„Do partaje jsem vstoupil jako patnáctiletý kluk. Nebyla pro mě jen vládnoucí politickou stranou, ale autoritou, jakousi vizí spravedlivého světa v sociální otázce. Samozřejmě jsem si uvědomoval některé chyby na straně, ale ty jsem podvědomě mazal.“* (LB)

O Šternově „špionské“ škole, která měla za úkol vychovat budoucí členy rozvědky, se můžeme dozvědět z veřejně dostupných zdrojů. Ladislav Bittman však zmínil jednotlivé body výuky, mezi které patřilo např. navazování, rozvíjení a udržování kontaktů, verbování lidí do služeb rozvědky, znalosti o agenturních

prostředích v různých zemích, které ovlivňují práci špionů, ale také předmět přímo zvaný „sledovačka“, který se, jak název vypovídá, snažil budoucí agenty připravit na tuto praktiku, a to jak z pohledu sledovatele, tak sledovaného. Po šesti měsících absolvoval tuto instituci a nastoupil do rozvědky, kde ale jeho počátky neprobíhaly přesně podle plánu. Oznámil, že se chce oženit, což vedení přijalo s povděkem do té doby, než vyšlo najevo, že jeho budoucí choť je židovského původu. Po několikaměsíčním kolotoči mu byl sňatek povolen, ovšem s podmínkou tříletého trestu spočívajícího v kancelářské práci na studijním odboru rozvědky. Na poznámku, že to pro něj musela být oběť, uvedl, že přibližně 90 % členů rozvědky se s pravými agenty nikdy nesetká a opravdu pracují jen v kanceláři. Ladislav Bittman se však do operativy, čili do aktivní rozvědky, dostal, a stal se jejím špionem.

8.2 Vstup do operativy

Na otázku, zda si Ladislav Bittman vzpomíná na nějakou akci s počátků v operativě, odpověděl nejprve povrchně, že jich bylo mnoho, ale posléze jednu konkrétně zmínil. Celá odpověď respondenta zněla takto: *„Operací, kterých jsem se zúčastnil, bylo samozřejmě mnoho, ale jedna, která mě teď napadá, se udála v pražském Alcronu. Tenkrát to byl vyhlášený hotel pro západní hosty, a tak, stejně jako ostatní hotely tohoto typu, byl pod kontrolou Státní bezpečnosti. V roce 1954 přijel do Prahy brazilský milionář de Souza, cílem návštěvy byly obchodní záležitosti. Tehdejší nadporučík Milan Košek dostal nápad, že by bylo dobré dostat de Souzu na seznam československých agentů. Jelikož měl Brazilec majetek v rukou své ženy, rozhodl se Košek, že tomu napomůže pár kompromitujících fotografií. Dál už to bylo jednoduché. Byla vybrána jedna z pražských prostitutek, která byla následně v Alcronu ubytována jako návnada. Netrvalo dlouho a de Souza se s ní sblížil, začal s ní trávit dny na procházkách i večery v barech. Když bylo na čase operaci završit, dostala úkol sehrát s ním sexuální scénku, která bude samozřejmě dokumentována našimi lidmi. Druhý den se objevila na stole náčelníka rozvědky Milera obálka, kde sice byly fotografie, ale místo de Souzy na něm byla prostitutka a poručík Fiala. Košek následně dostal dva týdny důstojnického vězení a Fiala tři.“* (LB)

Dále byl zmíněn případ „Anna“, na který má Ladislav Bittman ten názor, že sudetský Němec Frenzel nikdy neměl být veden ilegály. Celou akci popisuje kapitola

2.1.1 této práce. Na základě zatčení dvou ilegálů, kteří ho měli na starost, konkrétně Jindřicha Augustina alias Franze Altmana a Vlastimila Flégra alias Ernsta Langerera, byly nalezeny kompromitující materiály přímo u nich v bytě. To bylo v roce 1960. Frenzel byl na základě této skutečnosti zatčen. Bittman měl v tomto případě tu roli, že založil sbírku, kam se ukládal Frenzelův plat a po jeho propuštění z vězení mu byla vyplácena renta.

8.3 Převelení do Berlína

Bittman přijel do Berlína těsně před postavením berlínské zdi. Jelikož o této akci nevěděla ani československá rozvědka, byl Bittman velmi překvapen. Bydlel asi sto metrů od místa, kde stála. *„Nejdříve jsem tomu nemohl uvěřit, bylo to prostě uprostřed ulice, najednou ostnaté dráty. Rodiny, které třeba bydlely v jedné ulici, se už najednou nemohly navštěvovat. Mohly si už jen mávat z okna.“* (LB) Do země vstoupila americká armáda, ale také sovětská, jejíž vláda oznámila, že obnovuje zkoušky s atomovými zbraněmi. Když se situace po několika týdnech uklidnila, byly uzavřeny všechny zahraniční přechody a místo ostnatých drátů byla postavena betonová zeď. Podle Bittmana to byl pro československou rozvědku velký problém, co se týče udržování kontaktů v západním Německu.

Překvapivá byla odpověď Ladislava Bittmana na otázku, jak hluboko pronikla československá rozvědka v západním Německu: *„Hodně hluboko. V Západním Berlíně to byl například úřad starosty, senát, politické strany a i americké, anglické a francouzské okupační složky. Není pochyb o tom, že československá rozvědka byla do roku 1968 nejschopnější, hned po KGB.“* (LB)

8.4 Návrat do Čech, operace „Neptun“ a „Palmer“

Agent Bittman byl odvolán zpět do Československa na základě aféry s Albertem Wittigem. Působil jako člen rozvědky a byl naverbován Bittmanovým předchůdcem v Berlíně. Wittigovým úkolem bylo dodávání bonnských drbů rozvědce, jenže zároveň s prací pro československou rozvědku pracoval i pro Američany. Po tom, co se na tento fakt přišlo, utekl do východního Berlína a o rok později byl zatčen.

Následující otázky se týkaly akce „Neptun“. Roční produkce rozvědky tenkrát činila 100–120 akcí ročně, některé působily jen žertovným dojmem, ale existovaly i

akce s vážnějšími dopady, jako například „Neptun“. Důvodem pro tuto operaci bylo vypršení lhůty pro potrestání válečných zločinců, kterou chtěla rozvědka prodloužit. Dále se jednalo o znejistění západoněmecké špionážní služby a zkompromitování Západní Německo jako zemi plnou nacistů, nebezpečnou pro svět. Vznik Bittman popisuje takto: *„Nápad vznikl vlastně náhodou po prvním dubnovém ponoru do Černého jezera, kdy jsme našli společně se štábem Zvědavé kamery, bedny s výbušninou. Pamatuji si, že ten den oslavoval major Louda narozeniny. U vína se nás pak zeptali, co jsme vlastně objevili. Jen tak z legrace jsem poté řekl, že by možná bylo dobré hodit tam pár mrtvol a pomoci Zvědavé kameře k úspěchu. A oni se toho chytli. Ne tedy těch mrtvol, ale nápadu něco tam hodit. A to bedny s nacistickými dokumenty, ze kterých bude Němcům horko.“* (LB) Problém nastal v okamžiku, kdy se šli agenti rozvědky podívat do československých archivů, kde téměř žádné vhodné dokumenty nenašli. Podle Bittmana je ale padělat nešlo z důvodu možného zkoumání znalců. Na základě této situace se ozvala KGB s příslibem dodání spisů. Ty však dlouho nepřicházely, a proto bylo nutné dát do jezera bedny bez nich.

„V předvečer dne, kdy měla přijet Zvědavá kamera, jsme nasedli do auta já, náčelník rozvědky Houska, náčelník zpravodajského odboru pplk. Pokorný a jeho podřízený major Klika. Když jsme dorazili na místo, nasedli jsme na gumový člun, kde byly naložené bedny. Mně jako potápěči byly bedny podávány a já musel najít vhodná místa pro úkryt. Aby byly sice schované, ale také nalezitelné.“ (LB) Když štáb Zvědavé kamery začal prozkoumávat šumavskou oblast, došlo i k ponoru do Černého jezera. Bittman se snažil navést potápěče Mergela na stopu, a když objevil první bednu, vytáhl jí společně s Bittmanem na povrch. Průzkumu asistoval i major Klika, který po vytažení podle přesných pokynů okamžitě vyzval k opuštění vody s podezřením na objev další výbušniny. Od té doby neměli potápěči Československé televize k bednám přístup. Následně dostali příkaz potápěči ministerstva vnitra k pokračování průzkumu a eventuelní vyzvednutí beden. Nakonec skončily v kanceláři Ladislava Bittmana.

K problému, že dokumenty zatím nikdo v rozvědce neměl, se Ladislav Bittman vyjádřil takto: *„Týdny ubíhaly a dokumenty stále nepřicházely, měli jsme k dispozici jen prázdné papíry. Začalo mě to znervózňovat, vypadalo to, že celá operace skončí fiaskem. Jednoho dne jsme ale dostali zprávu od jednoho ze sovětských poradců, že odpoledne spisy dorazí. Po dvou měsících. A pak začal kolotoč.“* (LB) Ministr vnitra

Štrougal, který byl o celé akci informovaný, svolal tiskovou konferenci, které se zúčastnili nejen českoslovenští, ale i zahraniční novináři, a to hlavně ti ze západního Berlína. Československá tisková kancelář poté, pod dohledem ministerstva vnitra, začala posílat vybrané spisy různým zemím. Bonnský parlament byl následně přesvědčen o prodloužení lhůty pro potrestání válečných zločínů. Ladislav Bittman obdržel za tuto povedenou operaci odměnu 2000 Kčs, což byla částka odpovídající tehdejšímu měsíčnímu platu.

Operace, která probíhala rovněž v roce 1964, se jmenovala „Palmer“. Byla to další akce s obrovským dopadem. Týkala se tehdejších protiamerických nálad v Indonésii, které již byly zmíněny v kapitole 2.1.3. Jednalo se o vydání falešné zprávy o americkém rezidentovi Palmerovi, který byl označen za agenta CIA. Po tom, co se tato falešná informace dostala do tisku, musel Palmer odejít ze země na základě ohrožení jeho života. Akce měla ještě další dvě etapy, konečným výsledkem však bylo, že se komunistická strana orientovaná na Čínu, rozhodla pro puč. *„Dopadlo to tak, že bylo zavražděno pět nebo šest generálů indonéské armády, armáda se poté postavila na odpor a zmasakrovala komunistickou stranu. Čili logicky, o této akci už v československé rozvědce nechtěl nikdo vědět.“* (LB)

8.5 Odchod do Vídně a následná emigrace do USA

V roce 1966 byl Ladislav Bittman vyslán centrálou rozvědky do Vídně jako nový tiskový přidělenec, což patřilo mezi klíčové operativní pozice s možností širokých a zpravodajských styků.

Na základě sovětské invaze roku 1968 se Ladislav Bittman rozhodl k emigraci. *„Sovětská invaze byl největší šok mého života. 21. srpna jsem se ve Vídni probudil, poslouchám rádio a tam oznámili, že Rusové obsazují Prahu. V ten okamžik jsem si uvědomil, že jsem vlastně 14 let pracoval pro Rusy. Sice bylo pár operací, které pomáhaly Československu, ale v podstatě československá rozvědka byla nástrojem sovětské zahraniční politiky. Řekl jsem si, že takhle už dál nemůžu a pokud budu dál pracovat v rozvědce, budu pracovat pro Rusy.“* (LB) Po okupaci se na něj obrátila rakouská televize, aby se k celé situaci vyjádřil, což udělal, ale vyjádřil se k ní negativně, čímž odkryl své politické názory a okamžitě se dostal pod kontrolu sledovací služby KGB. Věděl tedy, že o azyl ve Vídni požádat nemůže, a proto se rozhodl pro

Spojené státy. Na počátku září se ve večerních hodinách vzdálila sledovačka od jeho domu ve Vídni. Společně s manželkou se vydal nejprve směrem na Prahu, ale když zjistil, že ho opravdu nikdo nesleduje, změnil směr do Německa, konkrétně Mnichova. Zde kontaktoval americkou ambasádu s žádostí o azyl a čekal několik týdnů na vyjádření z Washingtonu.

8.6 Počátky působení ve Spojených státech

První dny ve Spojených státech byly pro Bittmana náročné, nicméně zmínil jednu zajímavost: *„Asi tři měsíce před tím, než jsme utekli, si manželka pořídila psa Tomáše. Velmi na něm lpěla, ale bohužel jsme ho nemohli vzít s sebou do Ameriky, čili mu CIA našla novou rodinu. Mysleli jsme si, že už ho nikdy neuvidíme, jenže asi po týdnu v USA k nám přišel jeden ze členů CIA a řekl, že máme poštu. Říkal jsem si, že to není možné, pošta v tajné vile. V místnosti stála velká bedna, kterou když sem otevřel, vyběhl Tomáš. Poslali ho z Německa, abychom se v Americe cítili lépe. Což bylo po psychologické stránce skvělé, hlavně pro mou manželku.“* (LB)

Ve Washingtonu Bittmana čekalo tzv. vytěžování, které probíhalo v pronajaté hlídané vile a probíhalo zhruba 8-9 hodin denně. Po několika měsících se intenzita změnila na 4-6 hodin a po šesti měsících opustili s manželkou vilu. Bydleli v různých motelech, které museli z důvodu bezpečnosti střídát, a po roce celý proces skončil.

O vytěžování Ladislav Bittman tvrdí: *„Ptali se na všechno, za ten rok mě doslova vypumpovali. Samozřejmě je zajímala rozvědka, její metody, verbování, špionážní škola, agenti. Překvapující bylo, že o dezinformacích věděli velmi málo, a to nejen československých, ale celkově komunistických. Myslím, že z toho byli v šoku, hlavně tedy z jejich rozsahu a kvality. Dále chtěli popisovat vnitřní strukturu rozvědky, ilegály, o kterých jsem ale nic moc nevěděl, sovětské poradce a tak dále. Samozřejmě se snažili navodit přátelskou atmosféru, například s šéfem celého vytěžování jsem měl dobrý vztah, zval nás s manželkou na večere k němu domů. Dodnes si ho velmi vážím.“* (LB)

CIA kontaktovala Bittmana ještě v roce 1971, kde měl pod jménem Britt svědčit před podvýborem v Kongresu o aktivních opatřeních. Dále obdržel několik varování ze strany Spojených států, že je na něj chystána „operace“ z Československa. O přesných krocích se ale nikdy nedozvěděl, jelikož ve spisech o jeho osobě, ke kterým se dostal

roku 2009, nebyly zmíněny. „Z různých jiných pramenů jsem se v minulosti dozvěděl varianty o tom, co se chystalo. Podle jedné mě chtěli unést na Kubu a poté do Prahy. A co by následovalo zde, je jasné. Jenže únos ze Spojených států je obtížný, snazší by byla politická vražda.“ (LB)

Na otázku, zda měl strach, odpověděl, že ne. „Když jsem přišel do Spojených států, dával jsem si asi rok na přežití. Když rok uplynul, přidal jsem další. Po několika letech jsem pak přestal počítat a řešit to.“ (LB)

8.7 Kariéra na akademické půdě

Když skončilo vytěžování a Ladislav Bittman mohl odjet z Washingtonu, chtěl si splnit svůj sen již z Prahy o kariéře učitele. První měsíce strávil na univerzitě v Nové Anglii, kterou byl požádán o sepsání studie o sovětské invazi z pohledu příslušníka československé rozvědky. Po nějaké době se dostal do města Rockport na východě Spojených států, které si s manželkou ihned zamilovali a rozhodli se v tomto místě usadit. Zpočátku si otevřel obchod, ale brzy zkrachoval. V roce 1971 pak přišla nabídka práce na Bostonské univerzitě. První léta vyučoval americkou novinářskou historii, po několika letech mu byla výuka rozšířena i na mezinárodní komunikaci, propagandu a metodiku novinářského výzkumu.

V roce 1981 byl osloven děkanem, zda by byl ochoten přednášet o dezinformacích. „Moc se mi do toho nechtělo, protože to pro mě byl návrat do minulosti, ale nakonec jsem přijal, protože je to důležitý předmět. Začal jsem to tedy učit a pak jsem v roce 1985 založil dezinformační centrum. Když jsem to udělal, objevil se v jednom americkém deníku titulek: „Bývalý komunistický špion založil školu klamu.“ Rodiče studentů na Bostonské univerzitě byli samozřejmě zděšení, že jejich děti učíme lhát. Dalších pár měsíců jsme museli složitě vysvětlovat, že právě naopak, že je učíme, aby rozpoznali nepravdivé zprávy, které se v americkém tisku objevují. Nikdy ale nezapomenu na studenta, který se mě na jedné z prvních přednášek zeptal, proč by mi studenti měli věřit, co říkám, když jsem profesionální lhář.“ (LB)

8.8 Aktuální postoj Ladislava Bittmana k dezinformaci

První otázka tohoto okruhu se týkala přímo vzniku dezinformací. Ladislav Bittman zastává názor, že dezinformace vznikly, když začaly lidské války a bitvy:

„Například při diplomatickém vyjednávání nepřijdete a nevyložíte karty na stůl. Naopak, vy se snažíte zmást nepřítel tak, abyste získali ty nejlepší podmínky pro vlastní stranu. Je to taková hra, manipulace a dezinformace.“ (LB)

Ladislav Bittman si myslí, že je stále oprávněné bát se ruské rozvědky. Dle jeho názoru dříve nebylo obvyklé pořádat akce, jako vraždy a únosy, jelikož zde bylo nebezpečí vyvolání politické aféry. V současnosti je ale situace jiná, činy spáchané na základě žádostí různých orgánů se zamaskují jako kriminální delikty, čili politické důsledky nebudou vyvozovány.

Poslední otázka směřovala na momentální názor k jeho letům prožívaným s „dezinformacemi“. *„Moje pocity se dělí na dobu do roku 1968 a na období poté. Do tohoto roku jsem se podílel na řadě komunistických operací, aktivních opatřeních i dezinformacích, za které nesu osobní zodpovědnost, z čehož nejsem nadšený, ale vymazat je nemohu. Období poté, hlavně léta, kdy jsem působil na Bostonské univerzitě, považuji za nejproduktivnější ve svém životě. Myslím, že jsem tím splatil svůj dluh demokratickému tisku. Původně jsem manipulátor a profesionální lhář, který ovlivňoval sdělovací prostředky ve prospěch zájmů Sovětského svazu. A poté jsem asi 25 let učil a vychovával začínající novináře, jak mají chápat úlohu dezinformací, bez ohledu na to, odkud přicházejí.“ (LB)*

8.9 Vyhodnocení nestrukturovaných hloubkových rozhovorů

Rozhovory s Ladislavem Bittmanem byly vedeny volně, podle předem stanovené osnovy, avšak bez připravených otázek. Zaměřily se na jeho život od vstupu do rozvědky až po jeho aktuální činnost v USA a nynější názory na dezinformace. Nejvíce se věnovaly jeho nejznámější akci „Neptun“.

Ladislav Bittman vstoupil do KSČ v patnácti letech, v roce 1954 bylo rozhodnuto o jeho vstupu do rozvědky sekretariátem ÚV KSČ. V té době studoval na fakultě mezinárodních vztahů UK, která, jak později zjistil, měla za úkol produkovat právě nové členy rozvědky. Na tomto základě se stal studentem Šternovy „špionážní“ školy, která ho měla naučit veškeré znalosti o rozvědce a jejím působení. Problém se naskytl krátce po jeho vstupu do rozvědky, kdy se chtěl oženit se ženou židovského původu. Sňatek mu sice byl povolen, ovšem pod podmínkou, že se tři roky bude

zabývat pouze administrativou. Po třech letech strávených v kanceláři se dostal do aktivní části rozvědky, tedy operativy.

Jako první akci, na kterou v operativě vzpomíná, uvedl operaci týkající se naverbování brazilského milionáře de Souzy, který přijel do pražského Alcronu za účelem obchodního jednání. Jelikož veškerý jeho majetek byl ve vlastnictví jeho manželky, rozhodla se rozvědka nafotit kontroverzní materiály, kterými ho následně bude vydírat. Byla najata jedna z pražských prostitutek, ovšem celá akce skončila neúspěšně. Dále se zmínil o případu Anna (viz kapitola 2.1.1), kde za hlavní chybu selhání považuje převedení sudetského Němce Frenzela pod vedení ilegálů.

Jelikož byl Bittman převelen do Berlína těsně před postavením Berlínské zdi, zmínil tuto událost i v rozhovoru, kde říká, že tato nastalá situace byla překvapivá pro něj i pro československou rozvědku, které se zkomplikovala komunikace s agenty v západním Německu. Dodává, že ale československá rozvědka pronikla velice hluboko do západního Německa, včetně senátu, politických stran atd.

Akci „Neptun“ (viz kapitola 2.1.2) považuje za úspěšnou z důvodu splnění všech cílů, které rozvědka stanovila. Bylo to prodloužení lhůty o potrestání válečných zločinců a diskreditace západního Německa. Uznává ale, že v operaci se vyskytly problémy při shánění archivních nacistických dokumentů, které KGB dlouhou dobu nedodávala. I když tato akce vznikla v podstatě náhodně, za úspěch obdržel jako odměnu částku odpovídající tehdejšímu měsíčnímu platu. Operace „Palmer“ (viz kapitola 2.1.3) byla dle jeho slov nevydařená a v rozvědce se o ní nemluvílo.

Okupace, která přišla 21. srpna 1968, byla pro Bittmana šokem. Po jeho výstupu v rakouské televizi, kde se vyjádřil negativně o vstupu Varšavských vojsk do Československa, na něj byla nasazena sledovací služba KGB. Na základě těchto událostí se rozhodl o emigraci.

První dny ve Spojených státech popsal Bittman jako náročné. Z počátku žil ve Washingtonu, kde podstoupil tzv. vytěžování. Spočívalo ve velmi náročných výsleších, které trvaly okolo devíti hodin denně. Skončilo zhruba po jednom roce. Bittman se následně odstěhoval na východ Spojených států, konkrétně do města Rockport nedaleko Bostonu. Původně se chtěl věnovat obchodování, ale nakonec dostal nabídku stát se profesorem na Bostonské univerzitě.

Nejdříve vyučoval americkou novinářskou historii, ale poté mu bylo děkanem nabídnuto vést kurz dezinformace. Na základě toho poté založil Dezinformační centrum a vyučoval předmět Dezinformace a tisk. Na univerzitě setrval 25 let.

Dezinformace podle něj vznikly, když začaly lidské konflikty a války. Zajímavý je jeho názor na ruskou rozvědku, která je dle jeho názoru stále ohrožující. Na úplný závěr rozhovoru zhodnotil své působení v rozvědce a následně na Bostonské univerzitě.

9 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Vzorek zahrnuje 64 respondentů z Univerzity Jana Amose Komenského, kteří se momentálně nacházejí ve třetím ročníku a ve čtvrtém semestru absolvovali předmět Propaganda a manipulace vedený Mgr. Pavlem Vernerem. Přesný název dotazníku je „Povědomí studentů UJAK o Ladislavu Bittmanovi.“ (viz příloha C1)

1. otázka – Pohlaví

Celkově se dotazníkového šetření zúčastnilo 44 žen, což činilo 69 % z celkového počtu respondentů. Zbytek, čili 31 % dotazovaných, tvořili muži. (viz příloha C2)

2. otázka – Forma studia

Dotazníkového šetření se zúčastnili studenti jak prezenčního, tak kombinovaného studia. Nejpočetnější skupinou byli v tomto případě studenti prezenční formy výuky, kterých bylo 70 %, ostatní respondenti, čili 30 %, byli kombinovaní studenti. (viz příloha C3)

3. otázka – Máte individuální studijní program?

Pro potvrzení hypotézy bylo nutno položit otázku, zda studenti využívají možnosti individuálního studijního programu na UJAK. Většina studentů, čili 80 %, však odpověděla, že individuální studijní program nevyužívá, pouze 20 % studentů odpovědělo na tuto otázku kladně. (viz příloha C4)

4. otázka – Říká vám něco jméno Ladislav Bittman?

Tato otázka se stala klíčovou v celkové analýze dotazníkového šetření. Pouze šest studentů z 64, tedy 11 %, odpovědělo na otázku kladně. Zbytek, čili 80 %, neví, kdo je Ladislav Bittman. (viz příloha C5)

5. otázka – Pokud jste odpověděli ne, dále nepokračujte a ukončete dotazník.

Pokud byla vaše odpověď ano, napište prosím níže, co o Ladislavu Bittmanovi víte.

Šest studentů, kteří kladně odpověděli na otázku číslo čtyři, mělo tyto otevřené odpovědi:

R1: „O Ladislavu Bittmanovi vím, že se narodil v Praze a studoval žurnalistiku na Univerzitě Karlově. Je známým dezinformátorem, který se podílel na několika dezinformačních akcích u nás, ale i v zahraničí.“

R2: „Momentálně si nevzpomenu, avšak toto jméno jsem slyšela, asi díky panu Vernerovi na jedné z jeho hodin“

R3: „*Aféra Černé jezero. Bittman se podílel na této propagandistické akci.*“

R4: „*StB, komunista, pak utekl do USA, kde spolupracoval proti komunistům a zůstal tam.*“

R5: „*Emigrant, bojovník proti režimu.*“

R6: „*Patřil do státní bezpečnosti.*“

Dva z šesti oslovených respondentů tvrdí o Bittmamovi, že patřil do STB. První respondent poté potvrzuje, že Ladislav Bittman byl dezinformátor. Druhý respondent si dokáže na jméno vzpomenout, avšak neví, kam ho přiřadit. R3 zmínil přímo akci Černého jezera, zvanou „Neptun“. Respondent číslo čtyři pak dodal skutečnost o emigraci Ladislava Bittmana. R5 uvedl, že Ladislav Bittman byl emigrant, což je správné tvrzení, o tom, že bojoval proti režimu lze již polemizovat.

6. otázka – Říká vám něco akce „Neptun“?

Na tuto otázku odpověděli kladně pouze tři respondenti, čili 5 % z celkového počtu dotazovaných. Zbytek, 95 %, nemá o akci „Neptun“ povědomí“. (viz příloha č. C6)

7. otázka – Pokud jste odpověděli ano, napište prosím, co o této akci víte. Pokud ne, otázku vynechejte.

R1: „*Jednalo se o dezinformační akci v Československu, jen už si nevzpomenu na přesný předmět této akce.*“

R2: „*Do jezera byly umístěny dokumenty-podvrhy, aby bylo očerněno Německo.*“

R3: „*Falešné dokumenty.*“

Respondent jedna ví, že se jednalo o dezinformační akci v Československu, ale konkrétní informace nevedl. R2 vystihl cíl akce – očernění Německa pomocí dokumentů, avšak jeho odpověď nebyla kompletní. Respondent číslo tři definoval akci jako „falešné dokumenty“.

8. otázka – Říká vám něco operace Palmer?

Na tuto otázku bylo 0 % kladných odpovědí (viz příloha č. C7), čili i otázka č. 9: „Pokud jste odpověděli ano, napište prosím, co o této akci víte. Pokud ne, otázku vynechejte.“ zůstala nezodpověděná.

9.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnily hlavně ženy z bakalářské formy studia. Ač studenti absolvovali výklad o Ladislavu Bittmanovi a jeho akci „Neptun“, který byl součástí předmětu Propaganda a manipulace vedeným Mgr. Pavlem Vernerem, jejich povědomí jak o Ladislavu Bittmanovi, tak o této operaci, je nízké. Z tohoto zjištění lze vyvodit poučení o pozornosti studentů při výuce. O operaci „Palmer“ nebyl vyložen výklad, čili je její neznalost pochopitelná.

10 DISKUZE

Diskuze je navázána podle pořadí hypotéz stanovených úvodu práce. Tyto hypotézy jsou potvrzené, modifikované či znegované.

10.1 Diskuze k první hypotéze

Původní hypotéza č. 1, která byla prověřována, zněla: Československá rozvědka byla propojena s fakultou mezinárodních vztahů UK.

Respondent v rozhovoru odpověděl, že na první pohled se mohlo zdát, že tato fakulta produkovala členy znalé látky, kteří byli schopni pohybovat se v mezinárodní politice atd., ale ve skutečnosti byl cíl produkce kádrů, kteří se měli stát členem operativy. Bittman navíc zmínil počet 40 ze 47 absolventů oboru, kteří se stali členem rozvědky, což je vysoké číslo. Na základě tohoto tvrzení lze tedy potvrdit hypotézu.

Potvrzená hypotéza č. 1: Československá rozvědka byla propojena s fakultou mezinárodních vztahů UK.

10.2 Diskuze ke druhé hypotéze

Původní hypotéza č. 2, která byla prověřována, zněla: Operace „Neptun“ nebyla předem plánovaná, ale přišla vhod rozvědce, která hledala záminku pro prodloužení lhůty o potrestání válečných zločinů.

Na základě rozhovorů s Ladislavem Bittmanem bylo získáno mnoho zajímavých informací nejen o jeho životě, ale i o akci „Neptun.“ V roce 1965 měla být ukončena lhůta o potrestání válečných zločinů a v zájmu československé rozvědky bylo, aby se tak nestalo. Nalezení prvních krabic s výbušninami na dně Černého jezera, jehož byl Ladislav Bittman svědkem, poté vyvolalo možná až nečekanou reakci rozvědky. A dle slov respondenta se jednalo o náhodný nápad při oslavě narozenin jednoho ze členů rozvědky, který byl pronesen spíše jako vtip. Jelikož na základě této akce poté opravdu byla prodloužena lhůta o potrestání válečných zločinů, lze tedy potvrdit stanovená hypotéza.

Potvrzená hypotéza č. 2: Operace „Neptun“ nebyla předem plánovaná, ale přišla vhod rozvědce, která hledala záminku pro prodloužení lhůty o potrestání válečných zločinů.

10.3 Diskuze ke třetí hypotéze

Původní hypotéza č. 3, která byla prověřována, zněla: Ladislav Bittman na Bostonské univerzitě nechtěl přednášet o dezinformaci, protože si nechtěl připomínat svou minulost.

Po příchodu Ladislava Bittmana do Spojených států začalo přibližně roční vytěžování, které bylo první měsíce velmi časově náročné. Po jejím skončení mohl opustit Washington, na chvíli se usadil v Nové Anglii za účelem napsání studie pro tamní univerzitu a poté objevil město Rockport nedaleko Bostonu, kde se usadil. V roce 1971 získal nabídku pracovat na Bostonské univerzitě jako profesor, přičemž měl vyučovat americkou novinářskou historii. v roce 1981 byl osloven děkanem s nabídkou přednášení o dezinformacích. *„Moc se mi do toho nechtělo, protože to pro mě byl návrat do minulosti, ale nakonec jsem přijal, protože je to důležitý předmět. Začal jsem to tedy učit a pak jsem v roce 1985 založil dezinformační centrum.“* (LB) Na základě tohoto tvrzení lze tedy potvrdit prověřovanou hypotézu č. 3.

Potvrzená hypotéza č. 3: Ladislav Bittman na Bostonské univerzitě nechtěl přednášet o dezinformaci, protože si nechtěl připomínat svou minulost.

10.4 Diskuze ke čtvrté hypotéze

Původní hypotéza č. 3, která byla prověřována, zněla: Studenti UJAK, kteří v předmětu Propaganda a manipulace absolvovali výklad o operaci „Neptun“, mají o Ladislavu Bittmanovi nízké povědomí.

Pro prověření či vyvrácení této hypotézy bylo provedeno dotazníkové šetření zaměřené na studenty třetích ročníků oboru sociální a mediální komunikace, kteří v druhém ročníku absolvovali předmět Propaganda a manipulace vedený Mgr. Pavlem Vernerem. Výsledky tohoto šetření jsou v kapitole 6 této práce. Výzkumu se zúčastnilo 64 respondentů.

Na základě odpovědí na otázku „Říká vám něco jméno Ladislav Bittman?“, kdy pouze 11% studentů, čili šest z celkového počtu 64 odpovědělo kladně, lze tvrdit, že většina studentů neví, kdo je Ladislav Bittman. V následující otázce, aby v případě kladné odpovědi respondenti napsali, co o něm ví, se shodli pouze respondent č. 4 a respondent č. 6 v tom, že Ladislav Bittman patřil do StB. Ostatní odpovědi byly různorodého charakteru, s tím, že R2 sice o Ladislavu Bittmanovi slyšel na hodinách

Propagandy a manipulace, ale nedokáže si ho zařadit. Vyskytlo se zde i tvrzení, že Ladislav Bittman byl bojovníkem proti režimu. R4 a R5 se shodli na tom, že emigroval a R3 zmínil Černé jezero, čili akci „Neptun“. Jelikož jen šest studentů z celkového počtu 64 odpovědělo, že vědí, kdo je Ladislav Bittman, a v následující otázce se výpovědi respondentů značně lišily, lze tedy potvrdit hypotézu č. 4.

Potvrzená hypotéza č. 4: Studenti UJAK, kteří v předmětu Propaganda a manipulace absolvovali výklad o operaci „Neptun“, mají o Ladislavu Bittmanovi nízké povědomí.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je zaměřena na téma dezinformace, konkrétně v životě Ladislava Bittmana. Cílem je portrétní studie, která postihuje bouřlivý život Ladislava Bittmana, aktivního dezinformátora i analytika mezinárodních dezinformací.

V teoretické části autorka na základě dobového tisku a literatury definuje základní pojmy. Analytická část se věnuje rozboru televizního dokumentu vytvořeného v roce 2006 o reportážích pořadu Zvědavá kamera, které daly podnět ke vzniku dezinformační operace „Neptun“, a následně analýze článku z roku 1986 zveřejněného v americkém tisku o Ladislavu Bittmanovi a jeho kariéře vysokoškolského profesora. Praktická část se zaměřuje na analýzu hloubkových nestrukturovaných rozhovorů s Ladislavem Bittmanem a obsahuje také kvantitativní výzkum o povědomí o tomto dezinformátorovi mezi studenty UJAK, kteří v roce 2013 absolvovali v předmětu Propaganda a manipulace výklad o akci „Neptun.“ Poslední kapitola se věnuje diskuzi, v níž byly potvrzeny všechny hypotézy:

Hypotéza č. 1: Československá rozvědka byla propojena s fakultou mezinárodních vztahů UK.

Hypotéza č. 2: Operace „Neptun“ nebyla předem plánovaná, ale přišla vhod rozvědce, která hledala záminku pro prodloužení lhůty o potrestání válečných zločinů.

Hypotéza č. 3: Ladislav Bittman na Bostonské univerzitě nechtěl přednášet o dezinformaci, protože si nechtěl připomínat svou minulost.

Hypotéza č. 4: Studenti UJAK, kteří v předmětu Propaganda a manipulace absolvovali výklad o operaci „Neptun“, mají o Ladislavu Bittmanovi nízké povědomí.

Vzhledem k potvrzeným hypotézám, které autorka stanovila v úvodu práce, lze vyvodit závěr, že cíl práce byl splněn.

Povědomí o dezinformacích a jejich rozpoznávání by mělo být součástí každé přípravy budoucího novináře. Rizika, která dezinformace přináší, mohou být v případě jejich včasného zachycení eliminována. Ladislav Bittman se o tuto přípravu snažil 25 let svého působení na Bostonské univerzitě. Jelikož několik studentů z této instituce, kteří také byli studenty Bittmana, získalo Pulitzerovu cenu, mezi nimiž nechyběla ani ta za investigativní žurnalistku, lze tvrdit, že výuka tohoto předmětu přináší světu nové, kvalitní novináře, kteří se nenechají oklamat dezinformacemi. A to je v době, kdy jsme jimi obklopeni, velmi důležité.

V současnosti se bohužel o dezinformacích příliš nemluví, přestože se staly běžnou součástí života. Toto téma by ale nemělo být opomíjeno. Stále nebyly objasněny dezinformace, které vytvářela československá rozvědka, a současné zkoumány nejsou. Tato práce by mohla být podnětem pro další výzkumy poukazující na důležitost znalosti a umění orientovat se v zejména mediálních lžích.

Diplomová práce, navazující na toto téma, by mohla pokračovat se zaměřením se na konkrétní osoby figurující v Bittmanově životě, jako například soudce, kteří rozhodli o jeho potrestání. Dále by mohli být vyhledáni další členové rozvědky a jejich verze příběhu by mohla být porovnána s Bittmanovým tvrzením. Nakonec by mohly být analyzovány současné informace, které jsou lidem poskytovány k různým událostem, zda se nejedná pouze o dezinformační akce z vyšších míst a dále je možné jejich porovnání se staršími, již obeznámenými případy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BEZDÍČEK V., ŽANTOVSKÝ P. Média a moc. Praha: Votobia, 2000. ISBN 80-7220-085-2

BITTMAN, L. Mezinárodní dezinformace. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0843-6

BITTMAN, L. Špionážní oprátky. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0266-7

ILOWIECKI, M., ŽANTOVSKÝ P. Manipulace v médiích. Praha: UJAK Praha, 2008, ISBN 978-80-86723-50-1

KOLEKTIV AUTORŮ. Bezpečnostní aparát, propaganda a Pražské jaro. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-23-6

MUSIL, J. Úvod do sociální a masové komunikace. Praha: UJAK Praha, 2008. ISBN 978-80-86723-44-0

VERNER, P. Propaganda a manipulace. Praha: UJAK Praha, 2011. ISBN 978-80-7452-015-0

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BITTMAN, L. The deception game. USA: Ballantine Books, 1981. ISBN 978-0345298089

BITTMAN, L. The KGB and the Soviet disinformation. USA: Pergamon Pr, 1985. ISBN 978-0080315720

SHIERHOLZ, T. Former Czech spy teaches wals to recognize disinformation. *The Christian Science Monitor*. 1986, s. 12. ISSN 0882-7729

Seznam použitých internetových zdrojů

KUČEROVÁ, H. Dezinformace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2014-02-01]. Dostupné

z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000095&local_base=KTD.

Seznam ostatních zdrojů

Jezerní aféra [dokumentární film]. Režie Vladimír BRANISLAV. Česko, 2006

Interní spisy

Špinavé triky – zpověď Ladislava Bittmana [dokumentární film]. Režie Josef PLATZ.
Česko, 2000

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Rozhovor s Ladislavem Bittmanem	I
Příloha B – Osobní spisy Ladislava Bittmana	XI
Příloha B1 – Titulní strana zprávy vydaná v roce 1969 1. správou ministerstva vnitřní	XI
Příloha B2 – Rozsudek jménem republiky z 9. července 1970.....	XII
Příloha B3 – Usnesení o trestním stíhání z 20. září 1971	XIII
Příloha B4 – Rozsudek jménem republiky ze 7. dubna 1972.....	XIV
Příloha C – Dotazníkové šetření	XV
Příloha C1 – Dotazník	XV
Příloha C2 – Graf č. 1 – Pohlaví	XVII
Příloha C3 – Graf č. 2 – Forma studia.....	XVII
Příloha C4 – Graf č. 3 – Individuální studijní program.....	XVIII
Příloha C5 – Graf č. 4 – Povědomí o Ladislavu Bittmanovi	XVIII
Příloha C6 – Graf č. 5 – Povědomí o akci „Neptun“	XIX
Příloha C5 – Graf č. 6 – Povědomí o operaci „Palmer“	XIX
Příloha D – Články zveřejněné o Ladislavu Bittmanovi.....	XX
Příloha D1 – „Bývalý český agent vyučuje, rok rozpoznat dezinformaci“	XX
Příloha D2 – „Dezinformace předmětem nové knihy“	XXI
Příloha E – Fotografie	XXII
Příloha E1 – Fotografie z akce „Neptun“	XXII
Příloha E2 – Ladislav Bittman při výuce na Bostonské univerzitě	XXII
Příloha E3 – Galerie Ladislava Bittmana.....	XXIII
Příloha E4 – Obraz vytvořený Ladislavem Bittmanem	XXIV
Příloha E5 – Obraz vytvořený Ladislavem Bittmanem	XXV
Příloha E6 – Aktuální fotografie Ladislava Bittmana	XXVI
Příloha E7 – Ladislav Bittman s autorkou práce.....	XXVI

PŘÍLOHY

Příloha A – Rozhovor s Ladislavem Bittmanem

Na Karlově univerzitě jste studoval mezinárodní vztahy. Ukončit jste měl studium v roce 1954. Vy jste ale vstoupil do rozvědky. Proč?

„Na jaře, těsně před ukončením studií, jsem byl povolán na pohovor sekretariátem ÚV KSČ. Nevěděl jsem, o co jde, a tak sem se bál. Když jsem se dostavil na místo, seděli za velkým stolem tři soudruzi. Výslech trval pár hodin a naprosto mě zmátl. Vůbec totiž nesouvisel s mým studiem. Naopak, kladli mi velmi důvěrné otázky a bylo zřejmé, že o mně věděli prakticky všechno, a to včetně velmi intimních záležitostí z mého soukromého života. O všem byli informováni. Po rozhovoru se ujal slova předseda a prohlásil, že mohu být hrdý, jelikož strana se rozhodla, že budu pracovat v rozvědce. Mě to naprosto šokovalo, protože já v té době neměl tušení o tom, že Československo nějakou rozvědku má.“

Rozvědka příliš nesouvisela s vaším studovaným oborem. Z jakého důvodu si tedy strana vybrala vás?

„Na první pohled se může zdát, že fakulta mezinárodních vztahů měla vychovávat budoucí diplomaty a teoretiky co se týče mezinárodní politiky a tak dále. Ve skutečnosti byl ale účel fakulty jiný – produkce oddaných kádrů pro československou špionáž. Ze zhruba 46 studentů, kteří úspěšně absolvovali semnou, se jich okolo 40 stalo špiony.“

Do partaje jste vstoupil celkem brzy, co vás k tomu vedlo?

„Do partaje jsem vstoupil jako patnáctiletý kluk. Nebyla pro mě jen vládnoucí politickou stranou, ale autoritou, jakousi vizí spravedlivého světa v sociální otázce. Samozřejmě jsem si uvědomoval některé chyby na straně, ale ty jsem podvědomě mazal.“

Bylo součástí vašeho poslání v rozvědce nějaké školení, jak se stát špiónem?

„Jako všichni začínající v rozvědce, i my jsme prošli jakousi špionážní výchovou. Jednalo se o Šternovu školu, která byla v Dejvicích. Získali jsme zde znalosti o základních metodách zpravodajské práce. Součástí bylo i vysvětlení, jak navazovat kontakty, jak je rozvíjet a udržovat, jak verbovat lidi, jak udržovat tajné spojení, jaké je tak zvané agenturní prostředí v různých zemích, které ovlivňují práci špionážních organizací. Velmi mě zaujal předmět, kterému se říkalo sledovačka, což byla technika

sledování, kde měli jsme získat zkušenosti, jak sledovačka pracuje, ale také jak zjišťovat, jestli jste pod sledovačkou. A samozřejmě jak se jí zbavovat. Po šesti měsících jsme nastoupili do rozvědky.“

První problém nastal záhy po vašem nástupu, když jste se chtěl oženit.

„Na podzim roku 1954 jsem požádal o rozhovor náčelníka kádrového odboru, soudruha Skálu. Řekl jsem mu, že bych se rád oženil. Z počátku měl radost, než se dozvěděl, že má vyvolená je židovského původu. Tvrdil, že židům nemůžu věřit. Tím začal několika měsíční kolotoč. Soudruzi z kádrového odboru mě neustále přesvědčovali o tom, že jde o past, já si ale trval na svém rozhodnutí. Nakonec mi byl sňatek povolen, ale místo vysněné kariéry špiona mě čekala jen kancelář na studijním odboru rozvědky.“

To pro vás musela být velká oběť.

„Faktem je, že asi 90% členů rozvědky se nikdy s pravým agentem a špionem nesetkalo. Zkrátka pracují s papíry. Pouhých pár vyvolených působilo v operativě, kde už se řešily zajímavější věci. Například verbování lidí, kteří zastávají vysoké pozice v zahraničí. Takovéto rozdělení úloh se netýká jen československé rozvědky, ale i britské a tak dále.“

Vy jste měl ale to štěstí, že jste se do operativy dostal.

„Po čtyřech letech práce na studijním odboru dospěla strana konečně k názoru, že jsem spolehlivý. Kádrovák si mě zavolal a oznámil, že za týden nastupuji v operativě. Tehdy se ze mě stal opravdový špion.“

Vzpomínáte na nějakou akci z počátku vašeho působení v operativě?

„Operací, kterých jsem se zúčastnil, bylo samozřejmě mnoho, ale jedna, která mě teď napadá, se udála v pražském Alcronu. Tenkrát to byl vyhlášený hotel pro západní hosty, a tak, stejně jako ostatní hotely tohoto typu, byl pod kontrolou Státní bezpečnosti. V roce 1954 přijel do Prahy brazilský milionář de Souza, cíl návštěvy byly obchodní záležitosti. Tehdejší nadporučík Milan Košek dostal nápad, že by bylo dobré dostat de Souza na seznam československých agentů. Jelikož měl Brazilec majetek v rukou své ženy, rozhodl se Košek, že tomu napomůže pár kompromitujících fotografií. Dál už to bylo jednoduché. Byla vybrána jedna z pražských prostitutek, která byla následně v Alcronu ubytována jako návnada. Netrvalo dlouho a de Souza se s ní sblížil, začal s ní trávit dny na procházkách i večery v barech. Když bylo na čase operaci završit, dostala úkol sehrát s ním sexuální scénu, která bude samozřejmě dokumentována našimi lidmi. Druhý den se objevila na stole náčelníka rozvědky Milera obálka, kde sice byly

fotografie, ale místo de Sauzy na něm byla prostitutka a poručík Fiala. Košek následně dostal dva týdny důstojnického vězení a Fiala tři.“

A co případ Anna?

„Tento případ byl pro rozvědku pěkným problémem. Největší chyba dle mého názoru v tom, že začal být řízen přes ilegály. Když byl Frenzel naverbován svým přítelem Alfredem Hoffmanem, otevřely se rozvědce dveře k cenným dokumentům ze západního Německa. Ilegálové, kteří ho měli na starost, byli dva, Jindřich Augustin, který vystupoval pod jménem Franz Altman a Vlastimil Flégr alias Ernst Langer. V roce 1960 byli ale oba zatčeni a při prohlídce jejich bytu se našlo mnoho kompromitujících materiálů, které usvědčily Frenzela. Ředitel senátu ho poté obvinil a on se přiznal. Na mně poté bylo sdělit to jeho dceři. A mým nápadem bylo udělat konto, na které se ukládal jeho plat. Po příjezdu to měl jako náplast.“

Jak vzpomínáte na Berlín?

„Přijel jsem tam krátce před postavením berlínské zdi. Sověti tenkrát Prahu neinformovali, čili z toho byli všichni překvapeni, včetně mě. Bydlel jsem asi sto metrů od ní. Vzpomínám si na to ráno, kdy se začala stavět. Nejdříve jsem tomu nemohl uvěřit, bylo to prostě uprostřed ulice, najednou ostnaté dráty. Rodiny, které třeba bydlely v jedné ulici, se už najednou nemohly navštěvovat. Mohly si už jen mávat z okna. Přijeli Američané, Sověti, jejichž vláda oznámila obnovení zkoušek s atomovými zbraněmi. Všude jezdily tanky, několik týdnů. Pak se situace uklidnila, byly uzavřeny všechny hraniční přechody a místo drátů byl beton. Pro československou rozvědku to byl samozřejmě problém, ani ne tak v pohybu, ale v udržování kontaktů.“

Jak hluboko pronikla československá rozvědka v západním Německu?

„Hodně hluboko. V Západním Berlíně to byl například úřad starosty, senát, politické strany a i americké, anglické a francouzské okupační složky. Není pochyb o tom, že československá rozvědka byla do roku 1968 nejschopnější, hned po KGB.“

Proč jste byl z Berlína odvolán zpět do Prahy?

„Bylo to kvůli aféře s agentem Albertem Wittigem alias Vtipem. Byl naverbován mým předchůdcem v Berlíně. Jednou měsíčně nám dodával bonnské drby, za které byl bohatě odměňován. Působil důvěryhodně, jenže poté vyplynulo na povrch, že kromě nás pracoval i pro Američany. Zmizel ve východním Berlíně a o rok později zde byl zatčen. Dostal patnáct let, ale po osmi byl vyplacen západními Němci a vrátil se. Na základě

této aféry mi v centrále zakázali další operativní činnost v Západním Berlíně. V roce 1963 mě pak plukovník Houska odvolal zpět do Prahy.“

A zde vás čekala asi největší operace, „Neptun“.

„V letech 64-65, kdy jsem se operací aktivně účastnil, byla roční produkce rozvědky okolo 100-120 akcí. Některé byly jen žerty, ale pak tu byly i ty s vážnějšími dopady, jako „Neptun“. Měla několik důvodů. Jednak to byla lhůta, která měla vypršet v květnu 1965, pro potrestání válečných zločinců a akce měla přinutit západní Němce k prodloužení. Dále pak bylo potřeba znejistit západoněmeckou špionážní službu, jejíž agenti byli také lidé kompromitovaní z války, aby s nimi přerušila styky a tím připravit jakousi ideologickou kampaň proti Západnímu Německu jakožto zemi prošpikované nacisty a která je hrozbou nejen nám, ale i celé Evropě. Nápad vznikl vlastně náhodou po prvním dubnovém ponoru do Černého jezera, kdy jsme našli společně se štábem Zvědavé kamery, bedny s výbušninou. Pamatuji si, že ten den oslavoval major Louda narozeniny. U vína se nás pak zeptali, co jsme vlastně objevili. Jen tak z legrace jsem poté řekl, že by možná bylo dobré hodit tam pár mrtvol a pomoci Zvědavé kameře k úspěchu. A oni se toho chytli. Ne tedy těch mrtvol, ale nápadu něco tam hodit. A to bedny s nacistickými dokumenty, ze kterých bude Němcům horko.“

Vy jste ale žádné nacistické dokumenty neměli.

„Chvíli jsme se hrabali v archivu a pár dokumentů objevili, ale ty byly historikům dávno známé, čili neměly smysl. Padělat je také nešlo, to byla cesta do pekel, protože kdyby se pak předložily mezinárodním znalcům, poznali by to. Čili bylo nutné najít velké množství originálních nacistických dokumentů, ale my nevěděli kde. Pak se ale ozvala KGB, která slíbila, že dokumenty dodá. Jenže stále nepřicházely a my už neměli čas. Museli jsme do jezera hodit bedny bez nich.“

Jak jste to udělali?

„V předvečer dne, kdy měla přijet Zvědavá kamera, jsme nasedli do auta já, náčelník rozvědky Houska, náčelník zpravodajského odboru pplk. Pokorný a jeho podřízený major Klika. Když jsme dorazili na místo, nasedli jsme na gumový člun, kde byly naložené bedny. Mně jako potápěči byly bedny podávány a já musel najít vhodná místa pro úkryt. Aby byly sice schované, ale také nalezitelné. Osmý den průzkumu pak štáb začal prozkoumávat Černé jezero. Já plaval s Josefem Merglem, kterého jsem se samozřejmě snažil navést na stopu, a také se to povedlo. Objevil první bednu, tak jsme ji

vytáhli nahoru, zavolali jsme televizi, přiběhl i major Klika, který už byl samozřejmě připravený. Oznamovali jsme, že jsme objevili nějaké bedny neznámého obsahu. On nás podle instrukcí, které dostal, okamžitě vyzval k opuštění vody, že to může být nebezpečné a všichni ostatní sportovní potápěči museli udělat totéž. To znamenalo, že pracovníci pro televizi už neměli k bednám žádný přístup. Následně dostali příkaz přijet těžcí potápěči ministerstva vnitra a znova pokračovat v průzkumu, eventuálně bedny vyzvednout. To se také stalo, bedny se naložily na auto a byly položeny do mé kanceláře ke stolu.“

Jenže v bednách byly prázdné papíry a spisy jste ještě neměli.

„Týdny ubíhaly a dokumenty stále nepřicházely, měli jsme k dispozici jen prázdné papíry. Začalo mě to znervózňovat, vypadalo to, že celá operace skončí fiaskem. Jednoho dne jsme ale dostali zprávu od jednoho ze sovětských poradců, že odpoledne spisy dorazí. Po dvou měsících. A pak začal kolotoč. Byla ohlášena tisková konference ministra vnitra Štrougala, který o všem samozřejmě věděl. Účastníky byli nejen českoslovenští, ale také zahraniční novináři. Pak už vše bylo v rukou Československé tiskové kanceláře pod dohledem ministerstva vnitra. Byla vyslána osoba s potvrzenými fotokopiiemi dokumentů, která přesvědčila bonnský parlament o prodloužení lhůty. Dále dokumenty putovaly do Rakouska, Francie, Itálie, Británie, ale i Spojených států. Za tuto operaci jsem obdržel 2000 Kčs jako odměnu.“

Operace tedy byla úspěšná, ale v tomto roce proběhla ještě jedna, která se nepodařila.

„Operace „Palmer“ měla obrovský dopad. Rozvědka ji zorganizovala pomocí několika agentů z řad novinářů, ale také ministra – bývalého velvyslance. V polovině šedesátých let byly v Indonésii velmi silné protiamerické nálady, kterých dezinformační odbor využíval, aby situaci vyhecovał do stavu hysterie. První fáze byla zaměřena na amerického rezidenta Palmera, který byl ředitelem amerických filmových společností. V Československu byl zpracován kompilát, který tvrdil, že právě Palmer je agent CIA číslo jedna v Indonésii. Tato informace byla podstrčena tisku a zanedlouho se situace vystupňovala tak, že byl ohrožen na životě a musel odejít ze země. Další fáze spočívala v tom, že dezinformační kampaň tvrdila, že Američané spolu s Brity připravují invazi z Malajsie a svržení režimu v Indonésii. V té době se komunistická strana orientována na Čínu rozhodla pro puč, revoluci. Dopadlo to tak, že bylo zavražděno pět nebo šest

generálů indonéské armády, armáda se poté postavila na odpor a zmasakrovala komunistickou stranu. Čili logicky, o této akci už v československé rozvědce nechtěl nikdo vědět. “

Jak jste se dostal do Vídně?

„Do Vídně mě centrála vyslala v zimě roku 1966 jako nového tiskového přidělence. Byla to klíčová operativní pozice, která umožňovala široké společenské a zpravodajské styky nejen se žurnalisty, ale i například politiky. Obvykle byla tato pozice obsazována zpravodajskými důstojníky. “

Nakonec jste se z Vídně rozhodl utéct do Spojených států. Proč?

„Sovětská invaze byl největší šok mého života. 21. srpna jsem se ve Vídni probudil, poslouchám rádio a tam oznámili, že Rusové obsazují Prahu. V ten okamžik jsem si uvědomil, že jsem vlastně 14 let pracoval pro Rusy. Sice bylo pár operací, které pomáhaly Československu, ale v podstatě československá rozvědka byla nástrojem sovětské zahraniční politiky. Řekl jsem si, že takhle už dál nemůžu a pokud budu dál pracovat v rozvědce, budu pracovat pro Rusy. To byla první důležitá věc. Druhá byla ta, že jsem si uvědomil, že moje děti odjely na dovolenou do Rumunska, kde je zastihla československá invaze. Rumunsko bylo jedinou komunistickou zemí, která nenutila Čechy, aby se vrátili do Československa, nýbrž nechala jim volnou ruku, pokud chtěli odejít do Rakouska nebo kamkoliv jinam. Nakonec odjeli do Izraele. Další den ráno přijela na ambasádu televize a chtěla vyjádření. Velvyslanec odmítl, poklepal mi na rameno a řekl, že to zvládnou sám. Tak jsem tedy vystoupil v rakouské televizi a negativně jsem se vyjádřil k okupaci. Svým způsobem jsem se politicky odkryl. Od druhého dne jsem byl pod sledovačkou, protože můj výstup samozřejmě zalarmoval československou i sovětskou rozvědku. Začal jsem tedy hledat různé cesty, jak se dostat z Vídně pryč, protože tam jsem o azyl požádat nechtěl. Obrátil jsem se tedy na jednoho německého novináře, o němž jsem věděl, že není našim agentem, ale on mi odmítl pomoci, protože se bál. Manželka Alice v té době chtěla utéct do Švédska, což jsem věděl, že není možné, protože s mou minulostí bychom zde dlouho nepřežili. Po pár dnech jsem jí přesvědčil, že jediná země, kam můžeme jít, jsou Spojené státy. “

Jak jste to tedy udělal?

„Jednoho zářijového večera jsem zjistil, že sledovačka se vzdálila od mého domu. V rychlosti jsme s Alicí sbalili kufry, bohužel její auto zkolabovalo, tak jsme museli

použít služební, což jsem nechtěl, protože jsem věděl, že mě označí za zloděje. Kdyby nás v ten okamžik chytili, tak bychom řekli, že jedeme do Prahy. Když jsem asi po půl hodině zjistil, že za námi nikdo není, tak jsem to otočil a jel směrem na západ k německým hranicím. Pokračovali jsme do Mnichova, zde jsme pak zavolali na americkou ambasádu, Američané nás vyzvedli v jednom motelu poblíž Mnichova a poté jsme museli čekat několik týdnů, než přijde rozhodnutí z Washingtonu. Když dorazilo, sdělili nám datum našeho odletu.“

Jaké byly první dny ve Washingtonu?

„Náročné, nic méně se nám stalo něco zajímavého. Asi tři měsíce před tím, než jsme utekli, si manželka pořídila psa Tomáše. Velmi na něm lpěla, ale bohužel jsme ho nemohli vzít sebou do Ameriky, čili mu CIA našla novou rodinu. Mysleli jsme si, že už ho nikdy neuvidíme, jenže asi po týdnu v USA k nám přišel jeden ze členů CIA a řekl, že máme poštu. Říkal jsem si, že to není možné, pošta v tajné vile. V místnosti stála velká bedna, kterou když sem otevřel, vyběhl Tomáš. Poslali ho z Německa, abychom se v Americe cítili lépe. Což bylo po psychologické stránce skvělé, hlavně pro mou manželku.“

Po vašem příjezdu začalo vytěžování.

„Po příjezdu do Washingtonu nás ubytovali v pronajaté vile, kterou hlídali. Výslechy byly velmi intenzivní, v prvních měsících probíhaly i 8-9 hodin denně. Samozřejmě jsme nemluvili anglicky, čili každý večer nás navštěvoval učitel angličtiny, který se nám dvě hodiny věnoval. Po několika měsících se intenzita vytěžování zmenšila na takových 4-6 hodin denně. Po šesti měsících jsme opustili vilu, bydleli jsme po různých motelech, které jsme samozřejmě museli střídat. Po roce celý proces skončil a my mohli jít, kam jsme chtěli.“

Co bylo obsahem výsledků?

„Ptali se na všechno, za ten rok mě doslova vypumpovali. Samozřejmě je zajímala rozvědka, její metody, verbování, špionážní škola, agenti. Překvapující bylo, že o dezinformacích věděli velmi málo, a to nejen československých, ale celkově komunistických. Myslím, že z toho byli v šoku, hlavně tedy z jejich rozsahu a kvality. Dále chtěli popisovat vnitřní strukturu rozvědky, ilegály, o kterých jsem ale nic moc nevěděl, sovětské poradce a tak dále. Samozřejmě se snažili navodit přátelskou

atmosféru, například s šéfem celého vytěžování jsem měl dobrý vztah, zval nás s manželkou na večere k němu domů. Dodnes si ho velmi vážím.“

Chtěla po vás ještě něco CIA po ukončení vytěžování?

„Ještě jsem byl kontaktován v roce 1971, abych svědčil před podvýborem v Kongresu o aktivních opatřeních. Ale už si na to moc nevzpomínám. Poté mě ještě jednou či dvakrát varovali, že se proti mně chystá operace. Když se mi v roce 2009 dostaly do ruky materiály z Československa, týkající se mé osoby, nic jsem ale o přesných krocích proti mně nenašel. Samozřejmě chtěli zjistit, kde jsem a začít honičku.“

Nikdy jste se nedozvěděl, co přesně připravovali?

„Z různých jiných pramenů jsem se v minulosti dozvěděl varianty o tom, co se chystalo. Podle jedné mě chtěli unést na Kubu a poté do Prahy. A co by následovalo zde je jasné. Jenže únos ze Spojených států je obtížný, snazší by byla politická vražda.“

Měl jste strach?

„Ani moc ne. Když jsem přišel do Spojených států, dával jsem si asi rok na přežití. Když rok uplynul, přidal jsem další. Po několika letech jsem pak přestal počítat a řešit to.“

Měl jste nějaký plán, jak se ve Spojených státech uživit?

„Chtěl jsem učit, což byl můj plán už v Praze, ale odejít z rozvědky nebylo možné. Vzhledem k tomu, co se dělo v Evropě a Československu, měli zájem o sepsání studie o sovětské invazi z pohledu příslušníka československé rozvědky. Několik měsíců jsem pak strávil na univerzitě v Nové Anglii, kde jsem to napsal. Poté jsem objevil Rockport, což je malé pobřežní městečko kousek od Bostonu. Ihned jsme se do něj s manželkou zamílovali a přestěhovali se sem. Půjčil jsem si pak od jednoho známého přibližně tři tisíce dolarů a otevřel si obchod. Nebyl jsem ale moc úspěšný, jediné, co se prodávalo, byly lampy ze samorostů, které jsem vyráběl. Po několika měsících jsem zkrachoval a asi šest let půjčené peníze splácel. V roce 1971 jsem pak dostal nabídku pracovat na Bostonské univerzitě jako profesor. První léta byla obtížná, protože jsem musel učit i kurz americké novinářské historie, vždy jsem byla tak o jednu lekci napřed před svými studenty. Po několika letech mi pak byla výuka rozšířena i na mezinárodní komunikaci, propagandu a metodiku novinářského výzkumu.“

Po několika letech jste začal vyučovat přímo dezinformaci.

„Bylo to přesně po deseti letech, děkan mě oslovil s tím, že univerzita by byla ráda, kdybych přednášel o dezinformacích. Moc se mi do toho nechtělo, protože to pro mě byl

návrat do minulosti, ale nakonec jsem přijal, protože je to důležitý předmět. Začal jsem to tedy učit a pak jsem v roce 1985 založil dezinformační centrum. Když jsem to udělal, objevil se v jednom americkém deníku titulek: „Bývalý komunistický špion založil školu klamu.“ Rodiče studentů na Bostonské univerzitě byli samozřejmě zděšení, že jejich děti učíme lhát. Dalších pár měsíců jsme museli složitě vysvětlovat, že právě naopak, že je učíme, aby rozpoznali nepravdivé zprávy, které se v americkém tisku objevují. Nikdy ale nezapomenu na studenta, který se mě na jedné z prvních přednášek zeptal, proč by mi studenti měli věřit, co říkám, když jsem profesionální lhář.“

Proč podle vás vůbec dezinformace vznikly?

„Dezinformace začaly, když začaly lidské války a bitvy. Každý vojenský i diplomatický konflikt je spojený s manipulováním protivníka. Například při diplomatickém vyjednávání nepřijmete a nevyložíte karty na stůl. Naopak, vy se snažíte zmást nepřítele tak, abyste získali ty nejlepší podmínky pro vlastní stranu. Je to taková hra, manipulace a dezinformace.“

Myslíte si, že se stále máme bát například ruské rozvědky?

„Myslím, že ano. Po pádu komunismu zaplavila svět ruská mafie. Dříve patřily vraždy, únosy a podobně tvrdé akce k výjimečným, jelikož mohly vyvolat politické aféry, ale dnes je to snazší. Jelikož je všude, stačí, aby na žádost různých moskevských orgánů provedla různé násilné činy, které se zamaskují jako kriminální delikty, ze kterých nikdo nebude politické důsledky vyvozovat.“

Vaše rodné jméno je Ladislav Bittman, v československé rozvědce jste působil pod krycím jménem Brychta, před kongresem jste vystupoval jako Lawrence Britt a nyní jste Lawrence Martin. Jaké pro vás je neustále měnit identitu?

„Mít krycí jméno v rozvědce byla samozřejmost. Změnit si jméno z bezpečnostních důvodů ve Spojených státech mi doporučila CIA během vytěžování. Lawrence je americká verze jména Ladislav, Martin rozšířené české i americké příjmení.“

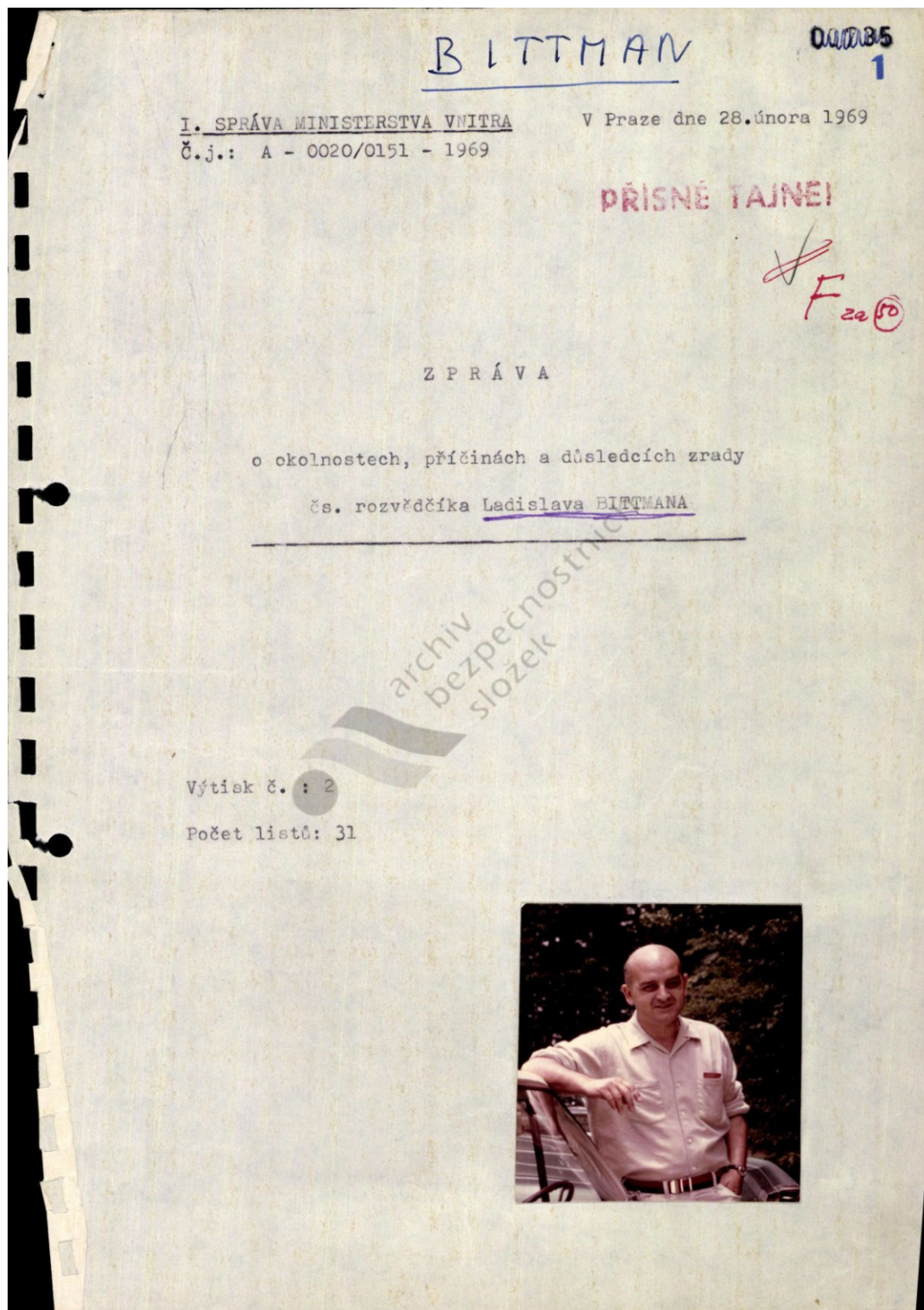
Jak se cítíte po tolika letech strávených v dezinformaci a špinavých tricích dnes?

„Moje pocity se dělí na dobu do roku 1968 a na období poté. Do tohoto roku jsem se podílel na řadě komunistických operací, aktivních opatřeních i dezinformací, za které nesu osobní zodpovědnost, z čehož nejsem nadšený, ale vymazat je nemohu. Období poté, hlavně léta, kdy jsem působil na Bostonské univerzitě, považuji za nejproduktivnější ve svém životě. Myslím, že jsem tím splatil svůj dluh demokratickému

tisku. Původně jsem manipulátor a profesionální lhář, který ovlivňoval sdělovací prostředky ve prospěch zájmů Sovětského svazu. A poté jsem asi 25 let učil a vychovával začínající novináře, jak mají chápat úlohu dezinformací bez ohledu na to, odkud přicházejí.“

Příloha B – Osobní spisy Ladislava Bittmana

Příloha B1 – Titulní strana zprávy vydaná v roce 1969 1. správou ministerstva vnitra

Zdroj: interní dokumenty

342
40

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

MINISTERSTVO VNITRA

Dne: 31. VIII. 1970

Čj: K-2824/30-70F

Pril. ky: 5+1/3

Inspr. MV - ESK

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

7T 266/70

Vojenský obvodový soud Praha, rozhodl v hlavním líčení konaném podle § 302 a násl. tr.ř. v senátě složeném z předsedy pplk. JUDr. Libora Zlatníka a soudců pplk. MV Josefa Matouše a mjr. SNV Vladimíra Výborného v Praze

t a k t o :

býv. mjr. SNB JUDr. Ladislav B i t t m a n,
nar. 12.1.1931 v Praze, české národnosti, čl. státní přísl. ženatý, býv. přísl. centrálního aparátu MV Praha, posledně bytem Praha 6, Velvarská 630/40, nyní neznámého pobytu v zahraničí,

u z n á v á s e v i n n ý m

restytným činem zběhnutí do ciziny podle § 203 odst. 1 tr.zák.,
protože

jako příslušník SNB v činné službě působící na čs. zastupitelském úřadě ve Vídni v Rakousku nenastoupil dne 3.9.1968 do zaměstnání a téhož dne emigroval do kapitalistické ciziny v úmyslu vyhnout se službě v SNB,

t e d y svémocně se vzdálil do ciziny v úmyslu vyhnout se vojenské službě

a o d s u z u j e s e

podle § 283 odst. 1 tr.zák. k restu odnětí svobody na 7/sedm/roků nepodmíněně.

Zdroj: interní dokumenty

Příloha B3 – Usnesení o trestním stíhání z 20. září 1971

358
~~48~~
53

Inspekce ministra vnitra ČSSR v Praze dne 20. září 1971

CVS:
IM-24/10-71

Usnesení

Podle § 160 tr. ř. zahajují trestní stíhání a současně podle § 163 odst. 1 tr. ř. stíhám

býv. mjr. SNB Ladislava BITTMANA, nar. 15.1.1931 v Praze
(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení

bydlištěposledně Praha 6, Leninova 630/40 - t.č. v USA

zaměstnáníbýv. příslušník centrálního aparátu MV Praha

jako obviněného z trestného činuvyzvědačství

podle §105 odst. 1, odst. 3 písm. b), c) tr. zák.

protože na podkladě zjištěných skutečností je dostatečně odůvodněn závěr, že

v květnu 1971 vyrazil státnímu orgánu USA ve značném rozsahu skutečností, které ve zvlášť důležitém zájmu republiky měly zůstat utajeny před nepovolanými osobami.

Odůvodnění :

Proti býv. mjr. SNB Ladislavu BITTMANOVÍ je vedeno trestní řízení pro trestný čin vyzvědačství podle § 105 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák., jehož se dopustil po zběhnutí do ciziny v září 1968. Z oznámení náčelníka příslušné součásti PNV a přiloženého důkazního materiálu je zřejmé, že býv. mjr. BITTMAN se dopustil dalšího skutku vyzvědačství tím, že v květnu 1971 vyrazil státnímu orgánu USA skutečnosti týkající se jeho dřívější služební činnosti, dislokace a metod práce součásti, na níž byl dříve zapojen, při čemž uvedl i některé utajované údaje dotýkající se dalších států světové socialistické soustavy.

Vzhledem k značnému rozsahu vyjádřených skutečností, jež se zřejmě týkají zvlášť důležitého státního tajemství a k tomu, že společenskou nebezpečnost značně zvyšuje závažná djma, jež uvedeným činem vznikla republice v oblasti politické i jiné, bylo třeba rozhodnout, jak shora uvedeno.

Poučení : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je možno podat u vyšetřovatele IMV-ČSSR do tří dnů ode dne vyhlášení nebo doručení; stížnost nemá odkladný účinek.

St. vyšetřovatel IMV-ČSSR :
František ŠKORPIK
(pp) František ŠKORPIK

Poznámka: Usnesení musí obsahovat odůvodnění a poučení o právu stížnosti.

MV č. skl. 523

Zdroj: interní dokumenty

Příloha B4 – Rozsudek jménem republiky ze 7. dubna 1972

OPIS
T 1/71
Příloha k čj: A-00105/2
A-0153/33-72 *

371
133
66

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

* 4 listy

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Vyšší vojenský soud Přebram rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu podplukovníka JUDr. Mojmíra Pospíšila a soudců podplukovníka JUDr. Zdenka Dočakala, plukovníka Jiřího Nykla, podplukovníka ing. Miloslava Rébla a podplukovníka Otty Nového v hlavním líčení, konaném dne 7. dubna 1972 v Přebrami

t a k t o :

býv. mjr. SNE JUDr. Ladislav B i t t m a n

nar. 12. 1. 1931 v Praze, čsl. státní příslušník, býv. přísl. MV ČSSR Praha, bytem Praha 6, Velvarecká 630/40, t.č. neznámého pobytu v zahraničí

s e o d s u z u j e

I/ s ohledem na nezrušený výrok o vině podle § 283 odst. 1 tr.zák., a podle § 105 odst. 1, 3 písm. c) tr.zák., podle § 105 odst. 3 tr.zák., § 35 odst. 2 tr.zák. a § 29 odst. 1 tr.zák. k trestu smrti.

Podle § 51 odst. 1 písm. a) tr.zák. se ukládá trest propadnutí majetku.

Současně se zrušuje výrok o trestu odnětí svobody, zařazení pro účely výkonu trestu a výrok o propadnutí majetku, uložený obžalovanému rozsudkem VOS Praha ze dne 9. 7. 1970, sp.zn. 7T 266/70.

SEVT - 96 274 0

St T 434494 69

Zdroj: interní dokumenty

Příloha C – Dotazníkové šetření

Příloha C1 - Dotazník

Povědomí studentů UJAK o Ladislavu Bittmanovi

Povědomí studentů UJAK o Ladislavu Bittmanovi

Dobrý den,

tento dotazník je určen pro studenty 3. ročníku bakalářského studia na UJAKu, rok 2013/14, kteří absolvovali předmět PROPAGANDA A MANIPULACE vyučovaný Mgr. Pavlem Vernerem.

Děkuji za váš čas.

Pohlaví:

- muž
 žena

Forma studia:

- prezenčně
 kombinovaně

Individuální studijní program?

- Ano
 Ne

Říká vám něco jméno Ladislav Bittman?

- Ano
 Ne

Pokud jste odpověděli ne, dále nepokračujte a ukončete dotazník. Pokud byla vaše odpověď ano, napište prosím níže, co o Ladislavu Bittmanovi víte.

Říká vám něco akce "Neptun"?

- Ano
 Ne

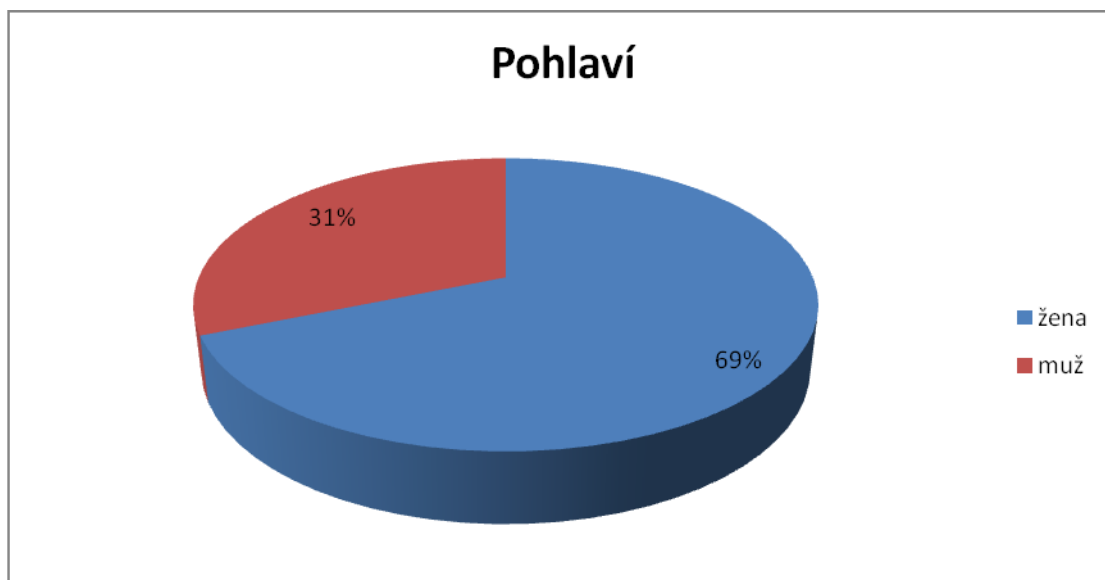
Pokud jste odpověděli ano, napište prosím, co o této akci víte. Pokud ne, otázku vynechejte.

Říká vám něco operace "Palmer"?

- Ano
 Ne

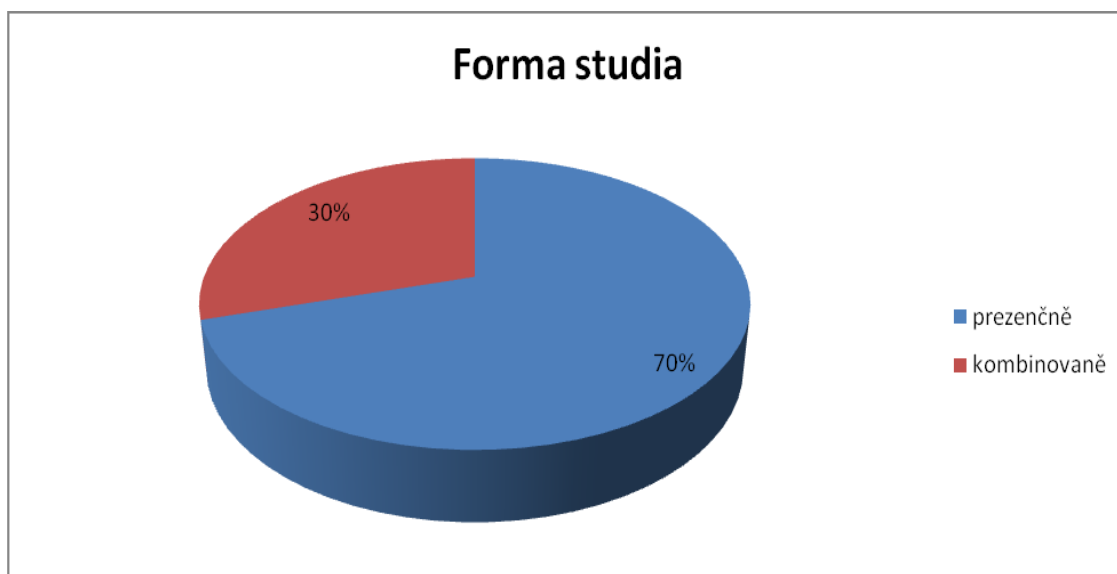
Pokud jste odpověděli ano, napište prosím, co o této operaci víte. Pokud ne, otázku vynechejte.

Příloha C2 – Graf č. 1 – Pohlaví

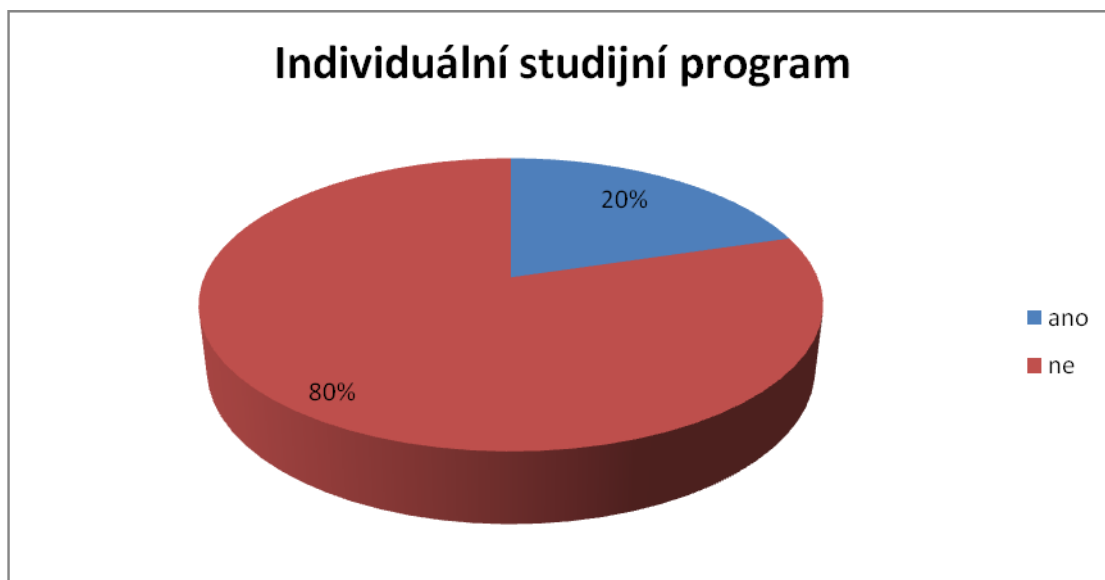
Zdroj: vlastní práce autora

Příloha C3 – Graf č. 2 – Forma studia

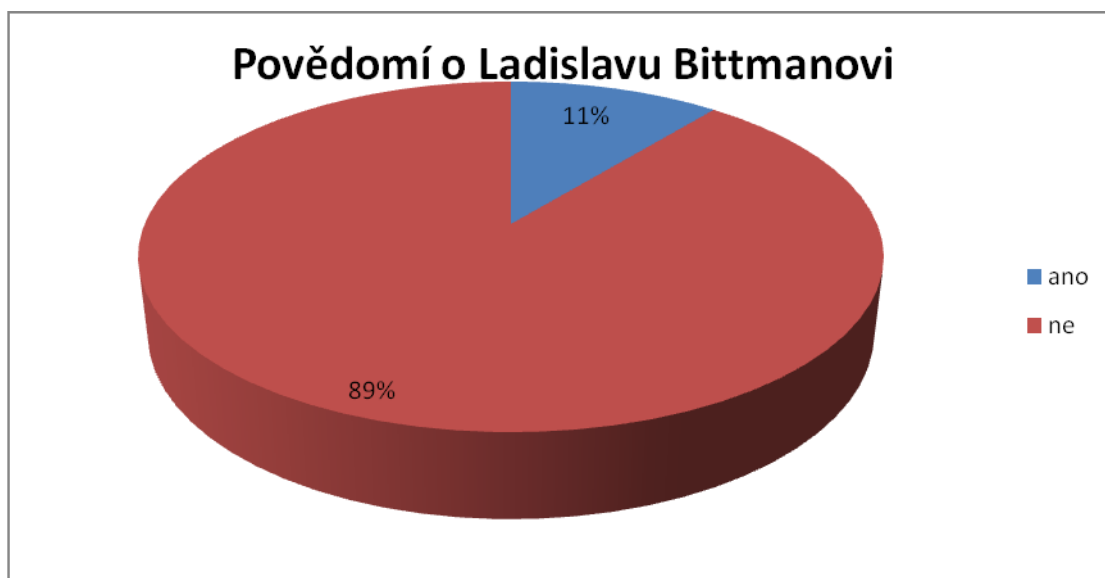
Zdroj: vlastní práce autora

Příloha C4 – Graf č. 3 – Individuální studijní program

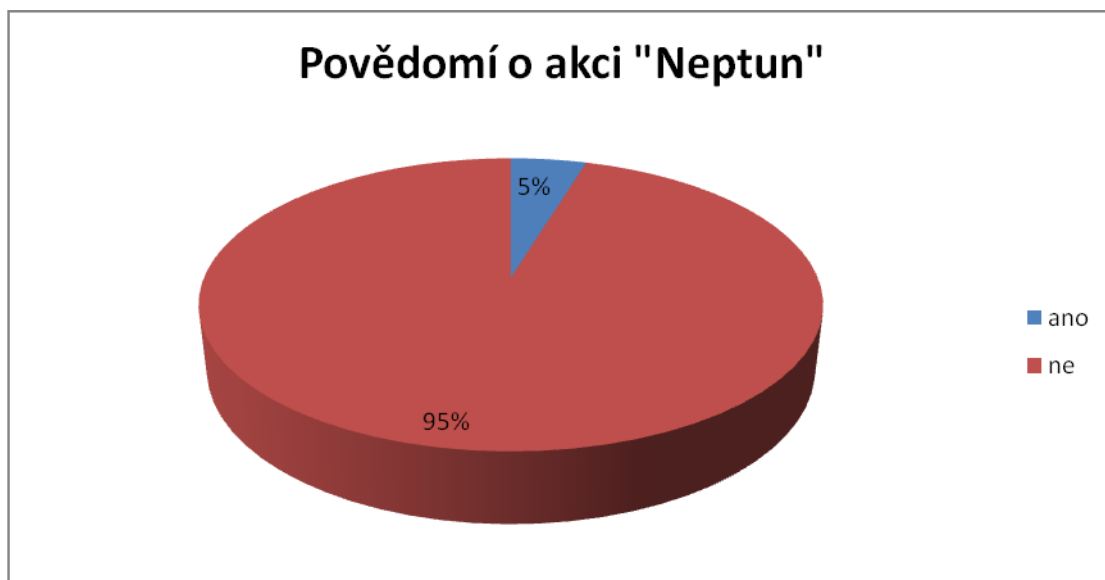
Zdroj: vlastní práce autora

Příloha C5 – Graf č. 4 – Povědomí o Ladislavu Bittmanovi

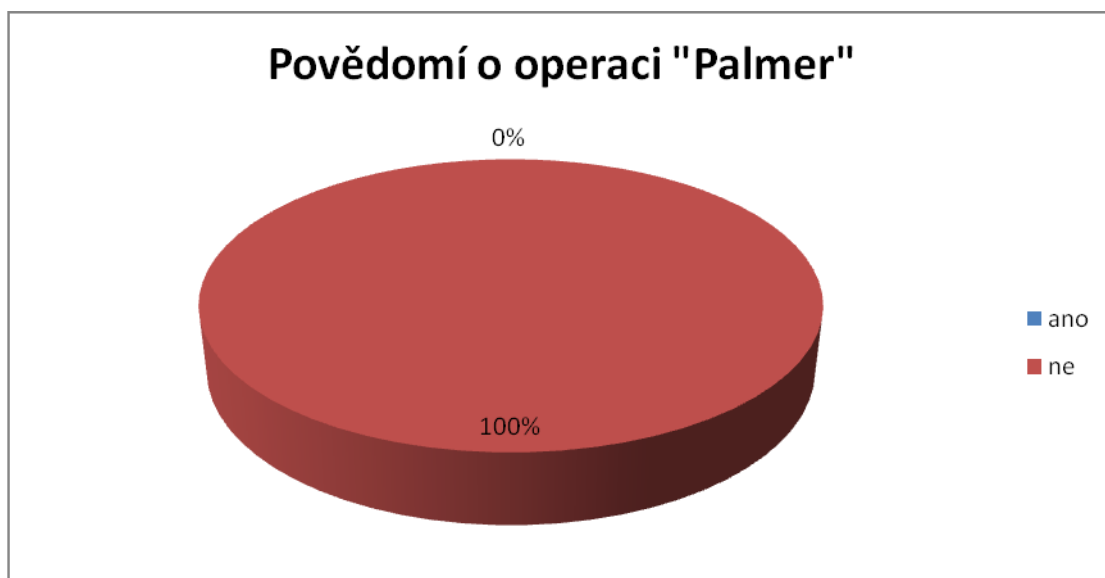
Zdroj: vlastní práce autora

Příloha C6 – Graf č. 5 – Povědomí o akci „Neptun“

Zdroj: vlastní práce autora

Příloha C7 – Graf č. 6 – Povědomí o operaci „Palmer“

Zdroj: vlastní práce autora

Příloha D – Články zveřejněné o Ladislavu Bittmanovi

Příloha D1 – „Bývalý český agent vyučuje, rok rozpoznat dezinformaci“

I thought you would not return like to have this?

12

THE CHRISTIAN SCIENCE MONITOR

THURSDAY, DECEMBER 4, 1986

NATIONAL

Former Czech spy teaches ways to recognize disinformation

By Tom Schierholz
Special to The Christian Science Monitor

Boston

"Ex-spy opens school on deception." Prof. Lawrence Martin is quoting from a newspaper clipping on his recently established Disinformation Documentation Center.

That headline was "misleading," the former Czech intelligence officer adds. "It sounds like we are trying to teach students how to deceive, how to master the deception technique, which is absolute nonsense. Just the contrary is the truth."

By Dr. Martin's definition, disinformation is the "deliberate manipulation of a message that is secretly introduced into the communication system of the opponent - to deceive either the public or the decisionmaking elite."

After 15 years of research in the West, Martin has constructed a graduate course titled "Disinformation and the Press" at Boston University, which he has taught since 1981. He hopes the course, together with the new center - which opened Nov. 13 - will focus attention on a phenomenon that he says has increased in effectiveness with the rapid growth of mass media.

Martin has capitalized on his past - as former deputy commander of Czech disinformation activities, and his experience from 1954 to 1968 as a communist spy. Then known as Ladislav Bittman, he defected to the United States after the Soviet occupation of Czechoslovakia.

In his bright, basement office at Boston University's College of Communication, this communist spy-turned-Western-educator explains, "Whether we like it or not, disinformation is here and is here to stay. And that means that it deserves attention - by academicians, by journalists, by investigators of any kind."

Martin adds: "[We need] to evaluate very seriously: what are the disinformation campaigns conducted by our major opponents - Soviet bloc countries? What is the impact on public opinion around the world and American public opinion? And what is the impact on the decisionmaking elite?"

Martin says about 80 percent of the disinformation circulating around the world today originates in Eastern Europe, and about 20 percent outside the communist bloc.

"There is a growing number of countries - noncommunist countries - using disinformation as a tool of foreign policy." This raises hard ethical questions for democracies. "Should we [Western nations] or shouldn't we use disinformation?"

The Disinformation Documentation Center will study two possible answers to that question - through building a library and video collection for use by journalists and scholars (now mostly composed of Martin's personal files and videotapes from the past 15 years) and by sponsoring colloquia and publishing projects. The center's first book, about Soviet disinformation under Mikhail Gorbachev, is due out next year.

Martin isn't shy about sharing his own opinion on the subject. "I think that disinformation can be a very useful tool, if we know how to use it properly," he says.

Martin: most disinformation starts in East bloc

Disinformation campaigns during World War II, he explains, saved lives by diverting Nazi attention from impending invasions by the allies.

But what about in peacetime? Then too, Martin says, disinformation can have a place - in discouraging terrorist activity, for example.

But in recalling the recent use of disinformation targeted at Libyan leader Muammar Qaddafi, Martin makes a clear distinction that a democratic country should never plant disinformation in its own press.

"The press is the messenger. However, if we use our own press against another country, at the same time we are deceiving not only the opponent, but ourselves. . . . We are actually intervening into our spontaneous democratic process, and that is potentially dangerous because that could be a step toward authoritarianism. . . ."

In building a greater public understanding of disinformation, Martin says, it is necessary to distinguish it from its look-a-like cousin: propaganda.

Propaganda, he says, is not necessarily based on false information. Propagandists "try to use truthful information to achieve their objectives" - but propaganda, unlike disinformation, has a readily identifiable source.

Tom Schierholz is a reporter/producer for MonitorRadio.

Zdroj: archiv Ladislava Bittmana

ROCKPORT

Disinformation subject of new book

Former Czechoslovakian agent talks about Soviet campaigns

By GAIL WALSH
Times staff

BOSTON – A campaign for a new book edited by former Czechoslovakian intelligence agent and now Rockport resident Ladislav Bittman was launched yesterday.

Bittman, an associate professor at Boston University, spoke at a press conference about Soviet disinformation campaigns against the United States, the subject of the book "Soviet Propaganda and Disinformation Today."

Known on the BU campus as Professor Lawrence Martin, Bittman is the director of the Disinformation Documentation Center at BU. He edited the book which contains the work of 10 scholars and journalists.

The Rockport resident came to the United States 20 years ago after working as a Czechoslovakian diplomat, journalist and intelligence agent in Asia, Western Europe and Latin America.

He said after his debriefing, he came to Rockport with a friend and realized that he wanted to live there.

As a leading authority on disinformation, his current interest focuses on international propaganda and disinformation. He has written three books, including one called "The KGB & Soviet Disinformation: An Insider's View."

The new book is a collaborative effort, the result of the first research initiative of the Program for the Study of Disinformation Series at the Center.

It is the first of a series of four books on disinformation. The second book will be published early next year, and the third book is in the editing stage.

The Center, established in 1986 at Boston University, was founded to document the "worldwide

Gail Walsh photo

Rockport resident Ladislav Bittman speaks about Soviet disinformation campaigns, the subject of the new book he edited, during a press conference at Boston University yesterday.

capitalist countries.

Bernard Rubin, professor of governmental affairs and communication at the university, also a contributor to the book, said the Center was established to keep up with the change in the tactics of disinformation.

"Communism is awakening out of a torpor. It's changing and we don't know where the changes are going," he said.

Rubin called Bittman, who has appeared on international television, the most profound scholar of disinformation in the United States today.

Bittman describes disinformation as a Soviet policy technique

accusations that the United States was manufacturing a weapon that would kill only non-whites, and another which blames the United States for the 1980 outbreak of AIDS which they claimed originated in CIA-Pentagon experiments.

Quoting from the Russian government newspaper Izvestia, he read part of a story which described how the United States was marketing in baby parts. The story said that the United States bought babies in Latin America and "butchered them" to use their parts for transplants to save American children.

"The campaigns show no sign of moderation. In fact, they account

Bittman said in October Secretary of State George Shultz met with Gorbachev when Soviet leader was angered by State Department study about Soviet campaigns against the United States.

Later in December of 1987 when Gorbachev came to the United States, he indicated the problem of disinformation should be addressed, Bittman said.

Then this summer, he said the Soviets began to establish a formation hotline between the two superpowers to test and investigate reports of disinformation.

"It's interesting that the Soviets came with this proposal that we accepted. It's an interesting development, and an admission that they're involved in the campaigns," Bittman said.

He said the hotline acts as a useful vehicle to obtain information about suspected Soviet disinformation campaigns. However, he added that the hotline is in its infant stage.

Bittman said another aspect of the campaigns in the United States is the use of the Union sought to glorify the name of the man, such as Brian Williams, who are at odds with the government, such as Brian Williams was run over by a train, and parts of his legs during a campaign against the shipment of Nicaraguan rebels. The government offered to pay for his expenses, he said.

In the first six months of the year, he said the Soviet bloc was involved in 91 disinformation stories.

The later part of 1987 marked the appearance of a series of papers which circled around the world. Martin Luther King Jr. forgeries as pseudo-evils, imperialistic conspiracies against development and communist companies when real companies does not actually exist. The professor of propaganda at Boston University also said

Zdroj: archiv Ladislava Bittmana

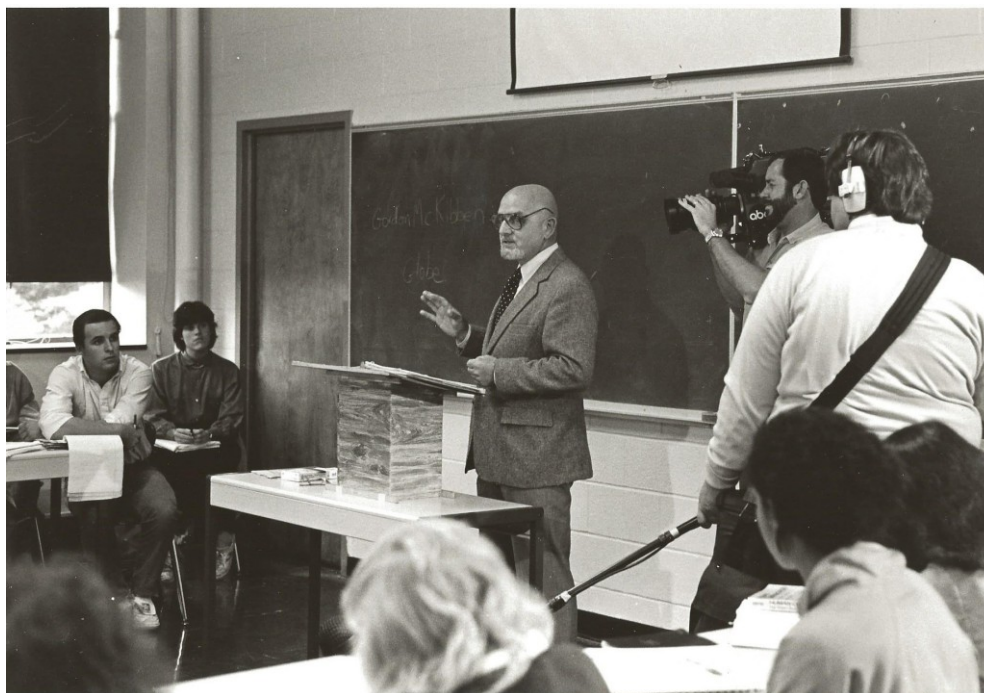
Příloha E – Fotografie

Příloha E1 – Fotografie z akce „Neptun“

Zdroj: archiv Ladislava Bittmana

Příloha E2 – Ladislav Bittman při výuce na Bostonské univerzitě

Zdroj: archiv Ladislava Bittmana

Příloha E3 – Galerie Ladislava Bittmana

Zdroj: vlastní práce autora

Příloha E4 – Obraz vytvořený Ladislavem Bittmanem

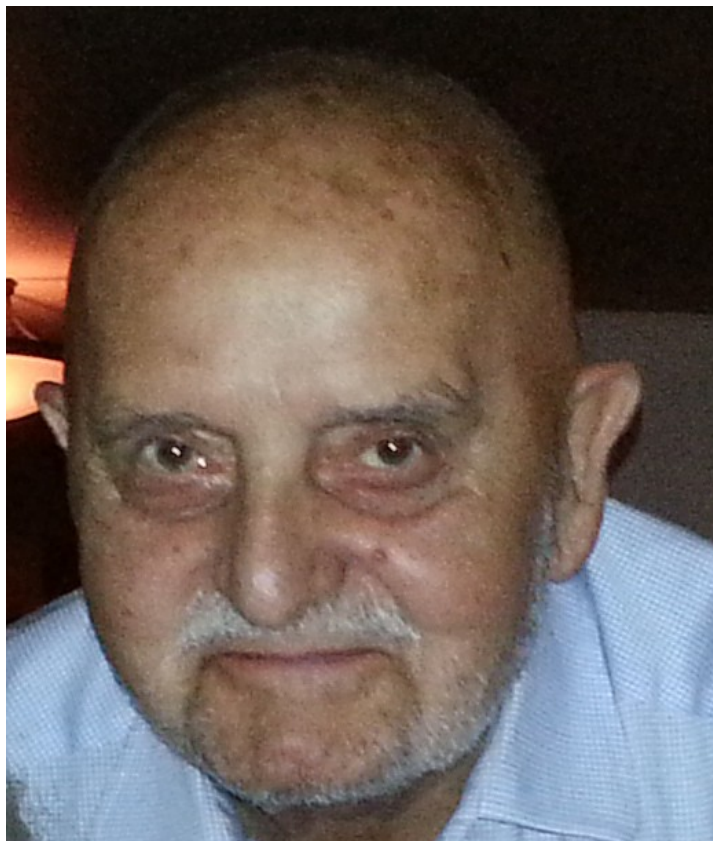
Zdroj: vlastní práce autora

Příloha E5 – Obraz vytvořený Ladislavem Bittmanem

Zdroj: vlastní práce autora

Příloha E6 – Aktuální fotografie Ladislava Bittmana

Zdroj: vlastní práce autora

Příloha E7 – Ladislav Bittman s autorkou práce

Zdroj: vlastní práce autora

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Anna Dvořáková

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Dezinformace v životě Ladislava Bittmana

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 43

Celkový počet stran příloh: 26

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 1

Počet ostatních zdrojů: 3

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Verner